

Religija - religijska vjerovanja i utjecaj na društvo

Mandalinić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:285143>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

ANA MANDALINIĆ

**RELIGIJA – RELIGIJSKA VJEROVANJA I
UTJECAJ NA DRUŠTVO**

Završni rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

ANA MANDALINIĆ

**RELIGIJA – RELIGIJSKA VJEROVANJA I
UTJECAJ NA DRUŠTVO**

Završni rad

JMBAG: 0303071003

Studijski smjer: Marketinško upravljanje

Predmet: Ekonomska sociologija

Mentor: Saša Stjepanović

Pula, lipanj, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Ana Mandalinić, kandidatkinja za prvostupnicu _____, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____ 2020. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ana Mandalinić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Religija - religijska vjerovanja i utjecaj na društvo“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
1. RELIGIJA – DEFINIRANJE I POJMOVNO ODREĐENJE	3
1.1. Religija i religijska vjerovanja.....	3
1.2. Vrste religije i religijskih organizacija.....	4
1.3. Sociologija religije i religijskih vjerovanja	9
2. UTJECAJ RELIGIJE I RELIGIJSKIH VJEROVANJA NA DRUŠTVO	11
2.1. Religija i religijska vjerovanja – utjecaj na društvo	11
2.2. Religija i moral	14
2.3. Religijski realizam i antirealizam	16
2.4. Sekularizacija.....	17
2.5. Utjecaj religije na zdravlje.....	18
2.6. Religijska nejednakost rodova	19
3. IZRAEL – SVETA ZEMLJA: UTJECAJ RELIGIJE NA DRUŠTVO.....	21
3.1. Sveta zemlja trima svjetskim religijama	21
3.2. Izrael – mjesto susreta ljudi s Bogom kroz mjesto i prostor	22
3.3. Isusov križni put	26
3.4. Židovska hodočašća i judaizam	26
4. RELIGIJA I RELIGIJSKA VJEROVANJA U HRVATSKOJ	30
4.1. Religijska identifikacija i praksa u Hrvatskoj	30
4.2. Vjerske zajednice i sekularizacija	32
ZAKLJUČAK.....	34
POPIS LITERATURE	38
POPIS TABLICA	40

UVOD

Religija je pojam s kojim se čovjek susretao kroz čitavu povijest, ali i danas, kada je postala društvena pojava koja utječe na život čovjeka i cijelog društva. Pojam religije se veže uz duhovnu povezanost ljudi sa nečim svetim, uzvišenim, odnosno Bogom. Općenito, riječ religija ima porijeklo u latinskoj riječi *religare* (ponovo svezati), što bi značilo, kada je riječ o čovjeku i njegovim vjerovanjima, društvenu svijest o nečemu natprirodnom, nečemu što čovjek vjeruje, čemu se moli, nečemu što duboko štuje i smatra svetim. „Uglavnom sve religije svijeta podrazumijevaju više ili manje jedinstveno učenje, a ono se obično odnosi na suštinu, svrhu i porijeklo svega što postoji.

Tema ovog završnog rada je Religija – religijska vjerovanja i utjecaj na društvo. Cilj rada je definirati i objasniti religiju i religijska vjerovanja te utjecaj istih na društvo. Svrha rada je ukazivanje na utjecaje religije i religijskih vjerovanja na društvo, kako u pojedinim zemljama, tako i na društvo u cjelini. Utjecaji religije mogu biti pozitivni i negativni. Negativni utjecaji religije prevladavaju u današnjem modernom društvu te se religija zlorabi u razne svrhe, čime se negativno utječe na normalno funkcioniranje društva. Religija se u mnogim zemljama koristi i kao manipulacija društvom. Činjenica je da se društvo velikom brzinom mijenja, što uobičajeno ljudskom umu koji je poprilično statičan u kratkoći svog postojanja u ovome svijetu ima potrebu podariti određeni smisao, te to čini poteškoću. Unatoč tome, sociologija nam pruža elementarno razumijevanje društvene uloge religije.

Rad se sastoji od četiri glavna dijela. Nakon uvoda, u prvom dijelu rada biti će definirana i pojmovno određena religija i religijska vjerovanja, vrste religije i religijskih organizacija te će biti objašnjena sociologija religije i religijskih vjerovanja. Religija je od uvijek bila u središtu brojnih sociologa koji su se bavili njenim definiranjem i utjecajima na društvo, pa su iz toga proizašla i dva osnovna sociološka pristupa religiji, supstantivni pristup i funkcionalistički pristup. Također, dotaknuti ćemo se „borbe za prevlast“ dvije religije koje su u svijetu u najvećem postotku zastupljene.

U drugom dijelu rada fokus je na definiranju i objašnjavanju utjecaja religije i religijskih vjerovanja na društvo (pozitivnih i negativnih), pri čemu se posebna pažnja usmjerava na odnos religije i morala, na religijski realizam i antirealizam, na sekularizaciju, na utjecaj religije na zdravlje te na religijsku nejednakost rodova. Neka ponašanja društva nisu u skladu s etikom religije pa je dobrota kao rezultat religioznih uvjerenja često pogrešno tumačena, stoga religija često ima katastrofalne učinke koji vode ekstremnom ponašanju.

U trećem dijelu rada prikazuje se utjecaj religije na društvo u Izraelu, koji se još naziva Svetom zemljom trima svjetskim religijama: islamu, kršćanstvu i judaizmu ili židovstvu. Nadalje, riječi je o Izraelu kao mjestu susreta ljudi s Bogom kroz mjesto i prostor, o Isusovom križnom putu te o židovskim hodočašćima koja su temelj štovanja religije u judaizmu. Utjecaj religija sa tog područja može se tumačiti u pozitivnom i negativnom smislu, negativan zbog sukoba, a pozitivan kroz povezivanje vjernika. Izrael je primjer zemlje koja kroz hodočašća omogućuje vjernicima susret i povezivanje s Bogom.

U četvrtom dijelu rada prikazuju se religija i religijska vjerovanja u Republici Hrvatskoj, s naglaskom na objašnjavanju religijske identifikacije i praksa te vjerskih zajednica i procesa sekularizacije koji je zavladao cijelim svijetom. Kako je u Republici Hrvatskoj najzastupljenije kršćanstvo, najveća okrenutost ka tome dogodila se nakon društveno-političkih promjena. Iako su velikom većinom građani Republike Hrvatske vjernici, nisu suglasni sa time da se Crkva miješa u politiku, pa se dobije efekt nepovjerenja u istu te ćemo to podrobnije objasniti.

1. RELIGIJA – DEFINIRANJE I POJMOVNO ODREĐENJE

U ovom poglavlju će biti definirana i pojmovno određena religija i religijska vjerovanja, vrste religije i religijskih organizacija te će biti riječi o sociologiji religije i religijskih vjerovanja.

1.1. Religija i religijska vjerovanja

Religija je pojam s kojim se čovjek susretao kroz čitavu povijest, ali i danas, kada je postala društvena pojava koja utječe na život čovjeka i cijelog društva. Pojam religije se veže uz duhovnu povezanost ljudi sa nečim svetim, uzvišenim, odnosno Bogom. Općenito, riječ religija ima porijeklo u latinskoj riječi *religare* (ponovo svezati), što bi značilo, kada je riječ o čovjeku i njegovim vjerovanjima, društvenu svijest o nečemu natprirodnom, nečemu što čovjek vjeruje, čemu se moli, nečemu što duboko štuje i smatra svetim. Uglavnom sve religije svijeta podrazumijevaju više ili manje jedinstveno učenje, a ono se obično odnosi na suštinu, svrhu i porijeklo svega što postoji. Također, religije obično podrazumijevaju određene oblike vjerskih zajednica, kao i određene obrede, ritualne radnje, a sve se one obavljaju u za to određenim mjestima, vjerskim zajednicama (džamije, crkve, hramovi...). Gotovo svaka religija na svijetu stavlja Boga u centar zbivanja. Za pojedine osobe religija označava vjerovanje u veliki broj bogova, a postoje i one osobe koje ne zauzimaju neku tradicionalnu vjeru ili religiju, već vjerovanje provode na svoj način potpuno drugačiji od organiziranih religijskih pokreta. Većina ljudi na svijetu vjeruje da postoje više sile koje su oblikovale nastanak života te koje utječu na naš svakodnevni život. Moderno vrijeme donijelo je sa sobom nova vjerovanja, međutim, većina današnjih vjernika je ostala okrenuta tradicionalnim vjerovanjima koja su postojala kroz povijest, odnosno okrenuti su službi Bogovima triju velikih svjetskih religija: kršćanstvu, islamu i judaizmu ili židovstvu.

Definicije religije su brojne. „Prema Trničiću postoji oko 150 definicija religija. Prema Cicceronu bi riječ *relegere* bi bila suprotnost od *neglegere*, što znači posvećivati stalno novu pažnju božanstvu. Za religiju možemo reći da je konstantno u dodiru sa božanstvom. U samoj religiji uz razumnu spoznaju tu je i pokretač volje.

Čovjek se pokrene u duši pa i u osjetilima da dođe u dodir s samim božanstvom. Volja je, dakle, uz pristanak razuma, glavni nositelj religioznog života. Čovjek je uvjeren da religioznošću ustvari dodiruje božanstvo i iznutra s njime komunicira, da srcem doživljava ljubav, povjerenje i sklonost prema božanstvu. Karakter ga osposobljava za vrline u kojima je čovjek povezan s božanstvom, izvorom vrlina.“¹ Duhovne sposobnosti čovjeka kojima se on želi približiti božanstvima te moliti za svoj život, sreću, zdravlje te drugo, dovode do spoznavanja religije u sociološkom obliku. Svaka religija ima svoja učenja, pravila i moralne vrijednosti, na temelju čega se izražava religioznost. Religija i religijska vjerovanja nemaju uvijek svijetlu stranu, štoviše, često uz religiju, još od drevne prošlosti do danas, povezuju njene opasne i negativne strane, o čemu će više biti u 2. poglavlju rada.

1.2. Vrste religije i religijskih organizacija

Danas postoje brojne religije, od kojih su neke jače, a neke slabije utjecajne u društvu. Religije koje se smatraju tradicionalnima još uvijek prevladavaju u narodu te su postale i najdominantnije u društvu, a to su kršćanstvo, islam, judaizam ili židovstvo, hinduizam i budizam. U Tablici 1. prikazan je broj pripadnika određenoj religiji u svijetu, u 2015. godini. U Tablici 1. je vidljivo da je najveći broj pripadnika u skupini religije kršćanstva (31 % populacije u svijetu), zatim slijedi broj pripadnika islamu (23 % populacije u svijetu), bez ispovijesti (16 % populacije u svijetu), hinduizam (15 % populacije u svijetu), budizam (7 % populacije u svijetu), dok je broj pripadnika judaizmu 0.2 % svjetske populacije. Navedene religije temelje se na razlikovanju religijskih normi, pravila, vjerovanja, razlikovanju dobra i zla te na temelju ponašanja ljudi i moralnih odredbi.

¹ Ibidem, str. 9.

Tablica 1.: Broj pripadnika religija u svijetu

RELIGIJA	BROJ PRIPADNIKA	% POPULACIJE SVIJETA
Kršćanstvo	2,17 milijardi (50% katolici, 37% protestanti, 12% pravoslavni, 1% ostali)	31%
Islam	1,59 milijardi (od toga 87-90% suniti, 10-13% šijiti)	23%
Bez ispovijesti	1,12 milijardi	16%
Hinduizam	1,03 milijardi	15%
Budizam	487 milijuna	7%
Urođeničke vjere	405 milijuna	6%
Judaizam	13,8 milijuna	0,20%
Ostale vjere (taoizam, šintoizam, sikhizam, džainizam, zoroastrizam..)	58 milijuna	1%

Izvor: Haramija, P., *Vjera i tržište — usporedba stajališta prema tržišnim djelatnostima i njegova vjersko–moralnoga utemeljenja u kršćanstvu, islamu, hinduizmu i budizmu*, *Obnovljeni život*, Vol. 70., No. 3., 2015., str. 332., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (20.04.2020.)

Kako se dešavaju promjene u društvima tako se dešavaju i promjene u vjerovanjima, pa tako i u religijskim. Prema istraživanjima se može utvrditi da su kršćanstvo i islam dvije religije koje su od davnina, pa sve do danas u međusobnoj borbi za prevlast. Nakon 2015. godine broj kršćanskih vjernika se smanjio, dok broj islamskih vjernika bio u porastu, te je kao religija zauzeo prvo mjesto po broju zemalja i islamističke populacije u svijetu. U 2017. godini „islam je bio religija koju podržavaju vlade 27 zemalja (uključujući i većinu u regiji Bliskog istoka i Sjeverne Afrike), koje službeno priznaju islam kao državnu religiju. Usporedbe radi, samo 13 zemalja na svijetu označava kršćanstvo ili neku kršćansku denominaciju kao svoju državnu religiju, od kojih tek 9 u Europi - katoličanstvo u Lihtenštajnu, Malti i Monaku, luteranizam u Danskoj, Norveškoj i na Islandu, anglikanstvo u Ujedinjenom Kraljevstvu i pravoslavno kršćanstvo u Grčkoj i Armeniji. Kršćanstvo kao državnu religiju imaju još Kostarika, Dominikanska Republika, Tuvalu i Zambija. Budizam je službena religija u

dvije zemlje – Butanu i Kambodži, a Izrael je jedina država na svijetu u kojoj je službena religija judaizam (židovstvo). Iako je hinduizam vrlo snažan u Indiji i Nepal, nijedna od zemalja na svijetu ga nema kao službenu religiju.“ Kršćanstvo preferiraju i drugi narodi, ali ne u izravnom obliku već neku od njegovih grana, pa je tako rašireno u još dvadeset i osam zemalja diljem svijeta, posebno na području Europe i Južne Amerike. Religiozne organizacije koje su zastupljene u navedenim vjerama su crkve – koje su dominantno integrirane u društvenu i političku kulturu kršćanstva, džamije u islamu, dok su religiozne institucije u židovstvu hramovi, oltari i žrtvenici i sinagoge. Osim navedenih religioznih organizacija razvijene su i podgrupe većih religijskih organizacija po kojima imaju isto ime, tradiciju i identitet, a takve organizacije nazivaju se denominacije. Nadalje, zastupljene su i sekte kao manje organizacije koje su se odvojile od većih, s kojima dijele ista vjerovanja i rituale, ali se razlikuju prema doktrinama. „Kršćanstvo je religija nastala u I. stoljeću na području današnjega Izraela. Ubrzo se širi cijelim Rimskim Carstvom, pa i šire. Kroz 2000 godina svoga postojanja kršćanstvo je postalo najbrojnijom religijom na svijetu. Kršćanska vjerovanja temeljena su na Bibliji koja sadrži Stari i Novi zavjet. Po Starome zavjetu izvorno vlasništvo nad svim dobrima pripada Bogu, a čovjek treba spoznati relativnost gospodarskih dobara te se prema njima ponašati kao prema božanskim darovima kojima treba upravljati i koje treba dijeliti. Nailazimo na poštovanje prema raspoloživosti materijalnih dobara koja se shvaćaju kao potrebna za život: katkad se obilje — ali ne bogatstvo ili luksuz — promatra kao blagoslov Božji. Gospodarska dobra i bogatstvo ne osuđuje se samo po sebi, nego njihova loša uporaba.“² Kršćanstvo je okrenuto vjerovanju u Isusa Krista, koji šalje poruku ljubavi, osuđuje iskorištavanje i nepravdu, posebno prema siromašnima, ukazuje na suosjećanje i milosrđe, poštenje i povjerenje. U kršćanstvu postoje podjele pa danas prevladavaju tri skupine unutar kršćanstva, a to su katolici, protestanti i pravoslavci. Prema kršćanstvu bogatstvo udaljava čovjeka od vjere u boga, kvari čovjeka, potiče ga na grijeha i prijevare. Velik utjecaj na razvoj kršćanstva ima Rimokatolička Crkva, u pogledu spasenja duše od grijeha, te u socijalnom pogledu jer zagovara moralnu superiornost siromaštva, društvenu solidarnost i međusobno poštovanje ljudi, dostojanstvo ljudske osobe i ljudska prava.

² Haramija, P., *Vjera i tržište — usporedba stajališta prema tržišnim djelatnostima i njegova vjersko-moralnoga utemeljenja u kršćanstvu, islamu, hinduizmu i budizmu*, *Obnovljeni život*, Vol. 70., No. 3., 2015., str. 333., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (20.04.2020.)

„Islam je religija koja nastaje u VII st. djelovanjem proroka Muhameda, a potom se vojnim osvajanjima njegovih nasljednika (kalifa) strelovito širi s Arapskoga poluotoka po Bliskom istoku i sjevernoj Africi. Muslimani ne prave razliku između vjerskoga i svjetovnoga, već poimaju Islam kao cjelovit način života. Takav način života izvire iz teksta svete knjige Kur'ana te Sune ili Hadita. Islam je tipično pravna religija — gotovo svi vidovi života obuhvaćeni su šerijatskim pravom. Ono obuhvaća ove kategorije: Ibadat — bogoštovno pravo; Munakehat — bračno– obiteljsko pravo; Ukubat — kazneno pravo; Muamelat— privredno i trgovačko pravo (tržišne djelatnosti).“³ Šerijatski zakoni su počeli biti osuđivani od ostatka svijeta početkom 20. stoljeća, posebno katoličkog, jer se smatra da su prestrogi i nehumani, posebno prema nepravednom ophođenju prema ženama te prema netoleriranju vjera drugih naroda, s kojima se često sukobljavaju na religijskoj osnovi. Islam je religija koja također propovijeda ljubav, poštovanje, mir, solidarnost te druge moralne vrijednosti kojima se unaprjeđuje ljudski život, međutim, u toj religiji postoje skupine koje se prema svojim vjerovanjima razlikuju od ostalih vjernika. Pogrešnim tumačenjem riječi iz Kur'ana i šerijatskog zakona postali su uvjereni da ih Bog poziva na Sveti rat – tzv. Džihad kojim se žele suprotstaviti ostalim svjetskim religijama pa konstantno vode ratove u određenim državama, organiziraju terorističke napade kojima narušavaju mir i sigurnost u zemljama diljem svijeta. „Sada je već poznato da je moderniziranje u arapskom svijetu na lošem glasu, jer je nakon dekolonizacije moderniziranje postala sinonimom rađanja niza autoritarnih država, kvazi sekularnih i korumpiranih, koje su, podržane od strane Zapada zauzetoga velikim ideološkim sukobom s komunističkim svijetom, dalje produbile svoj autoritarizam stvarajući tako anti–modernu i anti–zapadnu klimu, klimu koja je zatim postala plodno tlo za cvjetanje islamskoga radikalizma. Klasičan je primjer tomu Islamska revolucija u Iranu 1979. godine. Oštra reakcija na tu revoluciju pridonijela je da se islamskomu militantizmu pridoda ranije nepoznata dimenzija: suicidalni džihad.“⁴ Danas su poznati masakri u Siriji i Iraku, pod vodstvom raznih religijskih grupa, od kojih se posebno ističe ISIS (Islamska države Iraka i Sirije) Al Nusra (sastavni dio Al Qaide) koje provode zločine pozivajući se na ispunjavanje kuranske obveze, koja se u islamu naziva džihad. Pitanja koja se potiču takvim činovima odnose na pitanja utjecaja religije na društvo. Takav način tumačenja vjere

³ Ibidem, str. 342.

⁴ Latifi, B., Shtufi, K., *O strujama suvremenoga islama, svetom ratu i čitanju Kurana*, *Obnovljeni Život*, 2019, 74(3), (str. 379–398.), str. 384., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (20.04.2020.)

nije pogodan za društvo jer stvara strah, patnju, borbu za život, stvara nasilje, uzrokuje ratove i mržnju, što je oštro osuđeno u očima pravih vjernika kojima je zlo poput navedenog strogo zabranjen čin, jer takav put vodi ravno do pakla (u islamu džehennema) a ne do raja (u islamu džennet). Nadalje, terorizam, stradavanje ljudi i sva druga zla povezana sa religijom predstavljaju u suvremenom svijetu sramotu za vođe ovoga svijeta (pri čemu se prvenstveno misli na Sjedinjene Američke Države, koje su u stalnim sukobima sa islamističkim zemljama), koji očito nisu ništa naučili iz ružne povijesti u kojoj su stradavali nedužni ljudi, žene, djeca, slabi i nemoćni. Ovakvim nemoralnim činovima svijet ide u propast te uzrokuje potrebu za stvaranjem novog Svjetskog poretka.

Prema Ralphu Eppersonu za stvaranje novog Svjetskog poretka postoji tajni plan kojim se nastoji zbaciti cjelokupni religijski i svjetski poredak, djelovanjem iluminata i masona, pri čemu glavnu riječ vode Sjedinjene Američke Države, stoga prema njemu religija mora biti uništena.⁵ Masoni božanska svojstva priznaju, ali svakome prepuštaju na volju da ih tumači kako želi: za nekoga će to biti Bog, dok za druge može biti svemir, priroda duh, ali se zalažu za činjenicu koja postoji od prastarih vremena, da sve ono što postoji na svijetu, čini univerzum, u kojemu bi svi trebali biti svjesni da smo ustvari jednaki i u odnosu na svemir tako maleni. „Masonstvo je s vremenom u tzv. kršćanskim zemljama započelo tretirati Bibliju u usporedbi s tekstovima drugih monoteističkih religija samo kao knjigu jednake vrijednosti. Ovakvo izjednačivanje Biblije na primjer s Kuranom znači izdaju biti zapadne kulture.“⁶ Colj masona je ukloniti čovjekove probleme uklanjanjem bilo kakvog oblika prisile kada je religija u pitanju, ali pritom namećući svijetu svoj agresivni antiteizam tzv. "nove duhovnosti", prezentirajući je kroz kršćanstvo, ali mu to ne ide od ruke, jer je doživjelo otpor krajem 20. stoljeća od strane država monoteističkoga islama, poput Irana, Iraka i Libije. Poznati američki mason Albert Pike je već u 19. stoljeću predvidio da će biti religijskih sukoba u obliku ratova između Zapada i islamističkih zemalja, pri čemu će kršćanstvo biti uništeno, te će na takav način započeti novi poredak. Međutim, danas postoje mišljenja da će biti uništen islam i da je potrebno krenuti protiv Turske, a kao posljedica takvih religijskih sukoba stradava previše nevinih ljudi.

⁵ Epperson, R, *Novi svjetski poredak*, Sion, Zagreb, 1997., str. 260.

⁶ Mužić, I., *Smisao masonstva*, Naklada Bošković, Split, 2003., str. 26.

1.3. Sociologija religije i religijskih vjerovanja

Religija je od uvijek bila u središtu brojnih sociologa koji su se bavili njenim definiranjem i utjecajima na društvo, pa su iz toga proizašla i dva osnovna sociološka pristupa religiji, supstantivni pristup i funkcionalistički pristup.

Kod supstantivnog pristupa nastoji se pronaći zajednički i distinktivan element svih religija, odnosno pronalazi sve ono što religija jest, što ne može sadržavati niti jedna druga društvena pojava – a to je vjerovanje ljudi u nadnaravna bića i dobivanje osjećaja moći povezanog s tim nadnaravnim bićem. „Osjećaj moći i snage povezan je s konceptom svetoga, onime što je suprotno profanome, pa je vjerovanje u sveto ili poseban odnos spram svetih stvari ključan element supstantivne definicije. S obzirom da ova definicija nastoji biti vrlo preciznom, ona u svoju definiciju, pa shodno tome i u svoja istraživanja, uključuje institucije, praksu, vjerovanje, jezik, simbole. Ona, čini se, dobro pogađa bit religijskog, posebice konceptom svetoga koji religijsko jasno odvaja od svakodnevnoga, odnosno unutar svakodnevnoga jasno razlikuje ono što nije od ovoga svijeta.“⁷ Smatra se da je supstantivni pristup religiji karakterističan za zapadna društva jer je elemente religije tumači iz dominantno kršćanske perspektive, dok je za suvremena i istočnjačka društva (za religije poput budizma) teško konceptualiziran.

Funkcionalistički pristup proučava funkcije religije u društvu (kako utječe na pojedince, na društvene skupine), koje su značajnije u analiziranju sadržaja religijskih vjerovanja i prakse u odnosu na posljedice. Religijske posljedice su štetne za čovjeka i društvo pa se takav pristup fokusira na razumijevanje religijskih događaja, koji rezultiraju miješanjem politike u religiju, miješanjem religije u međuljudske odnose, utjecanjem religije na životne poglede te dr.

„Europsko istraživanje vrjednota, kao dominantan sveeuropski komparativni istraživački projekt, religiju definira i istražuje u pet ključnih dimenzija:

- religijsko vjerovanje - koja istražuje vjerovanje u osnovne vjerske istine, kao što su vjerovanje u Boga, život poslije smrti, pakao, raj ili grijeh;
- religioznost - religioznost u užem značenju riječi, onaj vid čovjekova odnosa spram religije koji naglašava osobnu, dublju vezanost uz religiju, nadnaravno,

⁷ Zrinščak, S., *Što je religija i čemu religija: sociološki pristup*, Bogoslovska smotra, Vol. 78, No. 1, 2008., (str. 25. – 37.), str. 26., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (20.04.2020.)

sveto. Ta dimenzija slijedi osobnu samodefiniciju kao religiozne osobe, stupanj važnosti Boga u svakodnevnom životu, priznanje da vjera može utješiti ili ohrabriti, učestalost molitve Bogu izvan vjerskih obreda i sl.;

- crkvenost ili ritualna dimenzija religije - jest ona dimenzija koja se najčešće identificira sa sociologijskim pristupom religiji i temeljem koje se često iznose predviđanja o zalazu religijskoga u suvremenom svijetu. Empirijski podatci za većinu europskih zemalja svjedoče o kontinuiranom padu vjerske prakse u drugoj polovini 20. stoljeća i početkom 21. stoljeća. Ritualna dimenzija govori o konkretnoj konfesionalnoj identifikaciji s određenom vjerskom zajednicom (neovisno o stupnju religioznosti ili načinu manifestacije takve religioznosti), o pohađanju vjerskih obreda te o želji/potrebi da se ključni događaji života (rođenje, sklapanje braka, smrt) obilježe vjerskim obredima;
- dimenzija javne uloge Crkve - govori o tome u kojoj mjeri građani imaju povjerenje u Crkvu kao instituciju, može li Crkva dati adekvatne odgovore na niz ključnih životnih pitanja (moralni problemi, problemi obiteljskog života, duhovni ili socijalni problemi) te u kojoj je mjeri dopustiva, a u kojoj nije društvena, politička uloga Crkve.⁸

Navedeni pristupi omogućavaju dobivanje odgovora na pitanja o religiji, o njenom manifestiranju u ljudskom životu te o načinima doživljavanja preobrazbi u društvu pod utjecajem religije. U nastavku će biti riječi o utjecaju religije i religijskih vjerovanja na društvo.

⁸ Ibidem, str. 28.

2. UTJECAJ RELIGIJE I RELIGIJSKIH VJEROVANJA NA DRUŠTVO

U ovom poglavlju će biti riječi o utjecaju religije i religijskih vjerovanja na društvo, pri čemu će pažnja biti usmjerena na objašnjavanje pozitivnih i negativnih utjecaja, na odnos religije i morala, na religijski realizam i antirealizam, na sekularizaciju koja je karakteristična za suvremena spiritualna društva, na odnos religije i odgoja, religije i zdravlja te na utjecaj religije na nejednakost rodova.

2.1. Religija i religijska vjerovanja – utjecaj na društvo

Religija i religijska vjerovanja imaju utjecaj na cijelo društvo. Smatra se da je religija nastala zbog nukanja ljudi na dobra djela, cilj joj je stvaranje nečeg dobrog, međutim, njen utjecaj na društvo može biti i negativan. Negativnosti proizlaze iz čovjekova djelovanja uslijed čvrstih uvjerenja „da Bog tako želi“, odnosno čine stvari „u ime Boga“. „Religija u suštini povezuje čovjeka i Boga. Zato se u njoj dešava ono čudesno, a istovremeno užasno. Bog kao glavni stup religije ima inicijativu. On je glavni sudac, glavni zakonodavac, on je stvoritelj. Stoga je krivo religiju definirati kao stanje čovjekova duha. U njoj je stalno i bitno prisutna objava, sud i milost. Promatramo li religiju samo kao čovjekovo mišljenje i djelovanje, tad se nalazimo u začaranom krugu. Religija postaje otkinuta od svog transcendentnog i prvobitnog izvorišta i ostaje samo čovjekovo djelo.“⁹ Smatra se da svaka vjera propovijeda dobro, skladan život među ljudima, poštovanje, zajedništvo, ljubav, ali uvijek postoje skupine koje čine suprotno navedenome s ciljem isticanja svoje religije kao vrijednije, pa šire mržnju, ubijaju, stvaraju razdor i nasilništvo, a kao opravdanje pronalaze mimoilaženje u vjerskim stajalištima zbog kojih nastaju vjerski sukobi, često u obliku ratova u kojima stradavaju nedužni i nemoćni. Tijekom godina društvo se razvijalo pa je mijenjalo svoje poglede na razne životne aspekte, međutim, jedan životni aspekt je ostao trajan a to je religija. Religija je stvorena s nastojanjem da odgovori na pitanja koja nisu imala odgovore za neobjašnjivo, pa su na takav način nastale verzije viših sila, odnosno bića u koja se

⁹ Tulić, E., *Određenje i definicija religije s osvrtom na pojam novih religijskih pokreta*, op.cit., str. 9.

vjerovalo. Bez obzira na brojne pokušaje davanja odgovora na pitanje da li smo prisiljeni vjerovati te da li možemo birati između onoga što se može dokazati i onoga što se oslanja samo na vjeru, danas i dalje nisu ponuđeni pravi odgovori, jer svatko religiju gleda na svoj način, i uvijek se usprotivi tuđem stajalištu.

Kroz povijest je čovjek naučio da svaka religija koju čovjek poznaje ili prakticira ima svoja pravila i načela koja je strogo potrebno slijediti, u protivnom nismo pravi vjernici. Da li je Bog stvorio čovjeka, ili čovjek Boga, stoljećima utječe na društvo u cjelini i na ponašanja pojedinaca. Neka ponašanja društva nisu u skladu s etikom religije pa je dobrota kao rezultat religioznih uvjerenja često pogrešno tumačena, stoga religija često ima katastrofalne učinke koji vode ekstremnom ponašanju. „Španjolska inkvizicija, Krvava Marija Tudor koja je progonila protestante, lov na vještice u Salemu, holokaust, sve do današnjih islamskih džihada - sve su to manifestacije utjecaja religije na ljudsko ponašanje. Prava svrha bilo kojeg vjerskog sustava nije ubijanje i uništavanje "nevjernika", već pružanje skupa načela za život koji će tako učiniti pojedinca boljom osobom, pomažući tako društvu da se poboljša, kao što svaka osoba doprinosi općem dobro. Kad se to dogodi, tada se osjeća pozitivan utjecaj religije.“¹⁰ Većina kršćanskih načela sadržana je u Bibliji kroz Deset zapovijedi koje imaju etičke i moralne okvire, koji su osmišljeni s ciljem pomaganja pojedincima u činjenju dobrih djela koja će rezultirati tzv. dobrim ponašanjem. Osim u kršćanstvu, slični moralni i etički okviri sadržani su i u islamu, budizmu, taoizmu, te drugim religijama, s krajnjim ciljem nepovrjeđivanja drugog bića vodeći se izrekom „uvijek činimo dobro, nikada zlo“.

Religija ima pozitivne i negativne utjecaje na društvo. Danas je religija zloupotrijebljena u društvu, a kao glavni uzrok navode se negativni društveno – politički utjecaji, pri čemu se misli na miješanje vjerskih zajednica u politiku, posebno u državama u kojima su vladaju nemiri, ratovi, sukobi i diskriminiranje drugih vjerskih manjina. Religija i religijska vjerovanja također imaju utjecaj na društvo po pitanju morala, utječe na naše stavove o svijetu, na odgoj djece u religioznim obiteljima, na zdravlje, na predrasude po pitanju jednakosti rodova (muškog i ženskog – žene su potlačene u određenim religijama, npr. u islamu) te drugo.

¹⁰ Act for Libraries, *How Religion Impacts on Human Behavior; Social Science*, 2017., dostupno na: <http://www.actforlibraries.org/how-religion-impacts-on-human-behavior/> (13.04.2020.)

Pozitivni utjecaji se odnose na dobro ponašanje, cijenjenje pozitivnih moralnih vrijednosti, može pozitivno utjecati na odgoj u obiteljima a opet u skladu sa moralnim vrijednostima i prepoznavanjem dobra i zla, na naše zdravlje (vjernici se moraju pridržavati religijskih pravila koja se odnose na zabrane konzumiranja alkohola, duhana, na održavanje higijene, na konzumiranje određene hrane ili čak na zabranu određenih prehrambenih proizvoda, posebno u vrijeme svetih blagdana).

Religija na društvo može djelovati poput otrova. Otrov ubija ljudsko tijelo, tako i religija ubija ljudsku dušu, samo što se religija dobro maskira pa se misli da nam služi kao lijek, a ustvari je tihi ubojica. Negativnih religijskih utjecaja je puno više u odnosu na pozitivne.

Glavni negativni utjecaji u današnjem društvu koji uništavaju život navode se:

- ispunjavanje ljudi strahom - ljudi se boje živjeti (u smislu otkrivanja svoje osjetljivosti, apotencij te dostizanja viših stanja postojanja). Religija se temelji na ideji grijeha, odnosno da su svi ljudi rođeni grešnici, nečiste duše, a ako se ne očiste, Bog će ih nakon smrti osuditi na pakao, u kojem će iskusiti vječnu patnju; kako ne bi završili u paklu religija zahtijeva dokazivanje ljudi vjerom u Boga, koji im jamči raj na nebu slijedeći dogmu religije. Kada se ljudi dovedu u takvu situaciju tada su u neprekidnom strahu te su opterećeni mislima da li su njihovi postupci u skladu s religijom ili ne. Takvim stavovima ljudi ne mogu živjeti slobodno i spontano pa postaju robovi religije, postaju neurotični, a u nekim slučajevima čak i psihotični.
- Religija okreće „ljudе protiv sebe“ – religija postavlja nerealne zahtjeve, s jedne strane, uči nas da smo rođeni grešnici, a sa druge strane nas uči da se ponašamo na najbolji mogući način, da budemo savršeni, poput anđela, što je nemoguće, jer ne postoji savršenstvo, uslijed čega nastaju brojne štetne posljedice poput mržnje samih sebe, dolaska na ideju da smo loša i nedostojna osoba, um nam postaje ispunjen gorčinom, pa posežemo za vjerom i molitvama Bogu za spasenjem.
- Religije okreće „ljudе protiv ljudi“ – prihvaćanjem ideje smo grešnici, tada prihvaćamo i druge ljude kao grešnike koji nam žele naštetiti i nanijeti zlo, da su nam neprijatelji, pa nam postaje teško tolerirati religiozne ideologije koje se razlikuju od onih u koje vjerujemo, pa su to i najčešći razlozi zašto se vjerske skupine bore jedne protiv drugih. Poistovjećivanje s religioznom ideologijom i

nazivanje iste jedinom istinom može dovesti do negativnih učinaka u obliku predrasuda, mržnje, bahatosti i svih vrsta nasilja (pogledamo li u prošlost, ali i u sadašnjost, možemo zaključiti da su se vodili i da se i dalje vode brojni ratovi u ime Boga i religije).

- religija drži ljude u neznanju – kada ljudi spoznaju jednu istinu, ne odmiču od nje jer bi se time pogrešno ophodili prema religioznoj dogmi, sumnjali bi u nju što bi značilo da će ići u pakao jer ne vjeruju dostojno, stoga se zaustave u potrazi za znanjem i istinom, a samim time u rastu sebe kao ljudskog bića. Znanje i mudrost nikada nisu bili u skladu s dogmatskim religijskim ideologijama, pa se može reći da religija ograničava ljudske umove u tami neznanja, a one koji tragaju za svjetlom istine, religija ih osuđuje.

Navedeni negativni učinci zaslepljuju ljude svakakvim vjerovanjima koja se ne temelje na dokazima i činjenicama, što usporava njihovu inteligenciju, ograničava percepciju, potiskuje misli i emocije, navodi na život u licemjerju, boli i u bijedi. Da bi ljudi mogli živjeti spontano tada bi morali preuzeti odgovornost za sebe, što može biti naporno, stoga se radije odlučuju na oslobađanje od odgovornosti putem religije, hodaju stazama koje su napravili drugi, a plaše se stvoriti vlastite. Na takav način nikada ne mogu pronaći sreću, živjeti slobodno u miru sa samim sobom ali i sa okolnim svijetom.

2.2. Religija i moral

Kroz život se općenito vodimo stajalištem da je većina ljudi u osnovi dobra, samo su pojedinci vođeni vlastitim ciljevima zli, te žele učiniti štetu u ime vjere ili Boga. Dobri ljudi su u većini, te svojim pozitivnim stavovima, u skladu s njihovom religijom, mogu utjecati na nevjernike ili na one koji zlorabe vjeru, a krajnji rezultat je bolje društvo za sve. Ustvari, navedeno bi trebalo tako teći, ali na žalost, u današnjem modernom vremenu to baš nije tako.

Religija je napravila velike razdore među ljudima, ovaj svijet je postao nesigurno mjesto za život, u mnogim zemljama se vode dugogodišnji ratovi, organiziraju se

teroristički napadi, širi se mržnja, a sve s ciljem političke borbe za nacionalni teritorij i ispunjenje raznih drugih interesa, preko veličanja svoje religije.

Ljudi su danas lako povodljivi, srca se brzo pune mržnjom, a religija je postala najbolje oružje u borbi za ostvarivanje ciljeva. Vrhovne vođe zavade narode, pa vladaju svijetom.

Danas Zapad svojom kulturom utječe na ostatak svijeta, na propadanje drugih kultura, što niti malo nije slučajno već je namjerno uzrokovano. Današnjim akcijama odlučujemo hoće li svijet u budućnosti krenuti ili će kliziti u neko novo mračno doba. Društva su sposobna preživjeti unutarnje napade tisućama godina. U tim unutarnjim napadima primarne mete su vjerski bogovi i nacionalni heroji, dok su materijalne točke napada financije, komunikacije, tehnologija i uskraćivanje potrebnih resursa.

Vjerojatno najkritičnija točka napada na kulturu je njezino religiozno iskustvo. Ako se vjerske institucije mogu uništiti ili potkopati, tada se cjelokupna građa društva može brzo dovesti u propast. Religija je prvi osjećaj zajednice, zbog međusobnog iskustva s drugima. Tamo gdje se religiozni smisao zajednice, povjerenje i integritet mogu uništiti, takvo je društvo poput pješčanog dvorca koji se ne može obraniti od neumoljivog mora. Religija je na navedeni način bila neumoljiva meta napada kojima je bio temeljni cilj uvjeriti čovjeka da je njegova duhovnost, samopoštovanje, dostojanstvo i duševni mir zabluda, da ne postoji ono čemu teži i ono u što vjeruje, pa se takvi napadi na religiju suprotstavljaju čovjekovim tradicionalnim težnjama za duhovnim ispunjenjem i etičkim načinom života. Takve misli o čovjekovoj bezvrijednosti pokušavaju svima prodati ideju da su ljudi samo masa, a zagovornici takvih misli žele opravdati svoja zvjerstva i pokore stanovništva. Velike religiozne civilizacijske sile iz prošlosti poput budizma, judaizma, kršćanstva, islama i drugih, naglašavale su razliku između dobra i zla. Ukoliko ljudi nisu dovoljno odlazili u vjerske institucije, npr. crkve, tada je dolazilo do povećanja kriminala i općeg nemorala, uslijed čega je dolazilo do potrebe za intervencijom države, odnosno policije. Kad religija nije utjecajna u društvu ili kada prestane biti utjecajna, tada država nasljeđuje cjelokupni teret javnog morala, zločina i netolerancije, pa mora koristiti kažnjavanje, što se ne mora pokazati uspješnim, jer kada moral, integritet i samopoštovanje nisu svojstveni pojedincu, tada ne pomažu niti mjere sprječavanja zlih djela. Prema religijskim spoznajama, kada se ljudi odmiču od duhovnih nastojanja, kada se odmiču od svoje duše prema životinjskom, a ne ljudskom ponašanju, tada je

potrebno ponovno doći do svijesti o Bogu, postati se više sami sebi i svojim religijskim vjerovanjima, odnosno doći opet do Boga i potražiti spasenje u njemu.

Religija predstavlja vjerovanje u duhovna bića, sustav je vjerovanja i prakse pomoću kojih se ljudi bore s brojnim problemima svojstvenim za ljudski život. Za ljudski život karakteristična bol, zlo, zbunjenost i nepravda, kao nešto neizbježno, ali pomoću religije se čovjek može spasiti od navedenih činjenica. Ljudi bi danas trebali biti usredotočeni na duhovne vrijednosti uz pomoć kojih će biti bolja i sretnija bića, koja će živjeti mirnim i ljubavlju ispunjenim životom. Religija pruža motivaciju zbog koje se ljudi ponašaju moralno. Da bi se navedeno dokazalo potrebno je utvrditi je li ponašanje religioznih ljudi općenito moralno superiornije od ponašanja nereligioznih ljudi. Neki smatraju da moral ovisi o religiji jer sama ideja morala ima smisla samo ako postoji Bog koji postavlja objektivne standarde ili koji će ljude nagraditi i kazniti u životu koji dolazi. Smatra se da moral stvar individualne preferencije.¹¹ Pitanje koje povezuje odnos vjere i morala je problem zla, pa se često pitamo zašto se dešava zlo ako Bog postoji, ako je on svemoćan, zašto dozvoljava da se dešava zlo. Neka zla su logičan preduvjet postojanja određenih dobara, odnosno dobra kao vrline poput suosjećanja, strpljenja i opraštanja mogu se razvijati samo kao odgovor na određene potrebe ili slabosti koje se tumače kao zlo. Većina religija Boga tumači kao stvoritelja svijeta i svega unutar njega, a čovjek kao ljudsko biće koje živi u tom svijetu treba djelovati svjesno i odgovorno.

2.3. Religijski realizam i antirealizam

Krajem 20. i početkom 21. stoljeća počelo se raspravljati više nego inače do tada o pitanjima religijskog utjecaja na društvo te su se počeli tražiti odgovori za istinitost religioznih tvrdnji, iz čega su proizašla dva stava: realizam i antirealizam. Prema realizmu, ako Bog postoji, onda on postoji objektivno, neovisno o ljudskim naporima da shvate stvarnost, odnosno Bog postoji da li svijet vjerovao u to ili ne.

Prema antirealizmu, tvrdnja da Bog postoji je istinita ili lažna samo u odnosu na vjerovanja ili postupke određenih ljudskih skupina. Najjači oblici antirealizma

¹¹ Helm, P., *Religion and morality*, Encyclopedia Britannica, 2020., dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/philosophy-of-religion/Philosophy-religion-and-religions> (13.04.2020.)

naglašavaju ideju da ljudski um „konstruira“ stvarnost, uključujući i religioznu stvarnost, kroz kategorije koje joj kultura dodjeljuje, jednom ili više jezičnih igara ili nekim drugim aspektom ljudskog napora.

Antirealizam naglašava mnoštvo religijskih stavova i valjanost svakog stava prema vlastitim kriterijima vjerovanja. Odbacuje se ideja objektivne istine i mogućnost saznanja istine. Različiti postmoderni stavovi prema religiji privlače i epistemološki relativizam i određene veze između znanja i posjedovanja moći, uključujući političku vlast i patrijarhat.¹² Suvremena religijska pitanja odnose se na tradicionalna pitanja o odnosu vjere i razuma, pri čemu se nastoji utvrditi status religioznog vjerovanja, a ne utvrđivanje vjerskog znanja, ili drugim riječima, ne dokazuje se postojanje Boga, već se vjera u Boga nastoji učiniti razumnim, nastoji se pokazati da je postojanje Boga najbolje objašnjenje jedinstva i raznolikosti prirodnog poretka.

2.4. Sekularizacija

Sekularizacija društva je pojam koji danas posebno dolazi do izražaja, a odnosi se na promjene u društvima koje utječu na gubljenje religijskog autoriteta. U današnjem kapitalističkom društvu dolazi do opadanja religijske prakse, odnosno ljudi sve manje posjećuju crkve i druge vjerske institucije. Sekularizacija je problem koji je zavladao cijelim svijetom, posebno početkom 21. stoljeća, kada su zemlje postale zahvaćene industrijalizacijom i urbanizacijom, ali i društvenim, političkim, kulturnim i povijesnim zbivanjima u određenim zemljama. Odvajanje religije od crkve unutar društvenih grupa zahtijevalo je sociologijska istraživanja o spoznajama društvenih struktura i o spoznajama religije. Danas većina znanstvenika smatra da sekularizacija nije prijetnja, već je prilika za rast vjere, putem koje vjernici mogu spoznati koji su pravi kršćanski sadržaji, te izbaciti nekršćanske sadržaje. Danas je teško biti pravi vjernik, ali je važno biti usmjeren prema Bogu, vjeri i slobodi koju ta vjera donosi, a sekularizacija je problem kada ima karakteristike ideologije u kojoj se više bavi svjetovnim pitanjima, umjesto duhovnim pitanjima povezanim sa smanjenim potrebama za oprostom. Takva sekularizacija je prepreka obnovi suvremenog društva koje je prepuno zastranjenja.

¹² Helm, P., *Philosophy, Religion, And Religions*, Encyclopedia Britannica, 2020., dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/philosophy-of-religion/Philosophy-religion-and-religions> (15.04.2020.)

Kada je riječ o sekularizacija kod nje se stalno javljaju napetosti između Boga i svijeta, Crkve i države, ovog i zagrobnog života, znanosti i vjere, predanosti Bogu i služenja svijetu.¹³ Sekularizacija ne podliježe normama vjere i religije ali to ne znači da ljudska bića nemaju odgovornost za svjetovnu stvarnost za koju smatraju da ovisi o volji višeg bića.

Kod sekularizacije ljudi Boga koriste u svoju svrhu, na temelju vjere priznaju neovisnost i svrhovitost svijeta (podržavaju svoju stvarnu autonomiju i životnost koje predstavljaju njihovu jedinstvenost, ciljeve, pravila, metode i specifikacije za dobro kod ljudskih bića). U demokratskim društvima sekularizacija stvara dvostruki identitet građana (kršćani i civili) putem kojeg se omogućuje tolerantan suživot s drugim religijama, ali sa nevjernicima (ateistima) kojih u današnjem modernom društvu ima u sve većem broju. Sekularnost u kršćanstvu poštuje ljudska prava, slobode, političke kulture te multikulturalizam, čime se sve što je „ovozemaljsko“ prepoznaje kao neovisnost svijeta i kao smisao služenja svijetu.

2.5. Utjecaj religije na zdravlje

Promatrajući cijeli svijet činjenično je da je zdravlje suvremenog čovjeka postalo želja, jer je previše bolesti koje ga uništavaju. U zadnjih šezdesetak godina intenzivnije se istražuje utjecaj odnosa religije i zdravlja na društvo. Religijski utjecaji na zdravlje mogu biti pozitivni i negativni. Za pozitivan primjer se može navesti vjerovanje da religija, odnosno vjerovanje u Boga, utječe na duševno ljudsko zdravlje, s čime se slagao i J. Freud.

Postoje četiri osnovna teorijska pristupa o povezanosti religije/religioznosti i zdravlja:¹⁴

- povezanost kroz utjecaj na zdravstveno ponašanje – odnosi se na spoznaju da religija regulira individualne životne stilove i zdravstvena ponašanja koja su

¹³ Szaniszlo, I., M., V., *Why Do Even Deeply Religious People Need Distance from Their Own Ideas about God? Secularisation as an important means for the peaceful coexistence of religions and societies*, Bogoslovska smotra, Vol. 86 No. 2, 2016., (str. 463-476.), str. 465., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (15.04.2020.)

¹⁴ Ančić, B., *Religija i zdravlje*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2016., str. 8, dostupno na: <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/562/1/Religija%20i%20zdravlje.PDF> (20.04.2020.)

usmjerena na odgovoran odnos vjernika prema svojem tijelu i općenito zdravstvenom stanju;

- povezanost kroz stvaranje socijalne podrške relevantne za zdravlje – odnosi se na vjernike koji u vjerskim zajednicama kreiraju društvene mreže u kojima razmjenjuju informacije i iskustva stvaranjem bliskih prijateljskih odnosa, uslijed čega grade socijalnu podršku,
- povezanost kroz utjecaj na psihološka stanja relevantna za zdravlje – odnosi se na to da religija može promovirati pozitivnu samopercepciju, uspješno suočavanje sa problemima i stresom, pruža osjećaj utjehe, sreće, nade, pa na takav način doprinosi boljem mentalnom i fizičkom zdravlju,
- mogućnost nadnaravnog utjecaja – religija putem nadnaravnosti utječe na zdravlje izvan prirodnih zakona (npr. izlječenje bioenergijom).

Neki smatraju da vjera u Boga može liječiti i druga oboljenja, poput karcinoma, odnosno religija ima terapijske učinke. Osim navedenog religijom se može pospješiti rad unutarnjih organa, kardiovaskularnog sustava, smanjiti nervna oboljenja jer stapanje sa Bogom može donijeti unutarnji mir i sreću, što pozitivno djeluje na ljudsko zdravlje. Negativni utjecaji religije na zdravlje očituju se kroz žrtvovanje ljudi, što je bio čest slučaj u prošlosti, te sakaćenje tijela (obrezivanje muškaraca u islamu, kastracija, flagelacija te dr.) uslijed čega može doći do dovođenja ljudskog života i zdravlja u opasnost. Nadalje, neki obredi i religijski rituali se odvođe na mračnim i vlažnim mjestima, u kojima se štuje Bog, a koja nisu primjerena za ljudsko zdravlje, kosti, dišne kanale i za neurološki sustav. Uslijed religijskih sukoba, nemira i ratova ljudi osjećaju strah, nerijetko im prijete fizičke ozljede i smrt, uznemirenost i loše djelovanje na neurone, pa je takav utjecaj religije izuzetno štetan za ljudsko zdravlje i život.

2.6. Religijska nejednakost rodova

Nejednakost rodova u religiji je jedan suvremenih problema s kojim se suočavaju potlačene žene diljem svijeta, koje poput grešnica nemaju prava na normalan život, u odnosu na muškarce. Čak je i u Bibliji grijeh počinila žena, Eva, koja je kušala zabranjeno voće, te je na isti grijeh navela muškarca (Adama), pa od tada ispašta za

počinjenje svojih grješnih djela. Pitanja kojima se i danas bave sociolozi odnose se na taj mitološki čin, za koji smatraju da je utjecao na budući život žena i njihov položaj u društvu. Žena je kroz prošlost trebala rađati djecu, biti dobra majka i supruga, morala je kuhati, prati, šivati, čistiti, bila je podređena autoritetu muškarca te nije imala pravo na stjecanje visokog statusa i položaja moći.¹⁵ Žena je i danas većini društava u istom položaju kao i u prošlosti. Krajem 20. stoljeća na snazi je borba žena za veća prava, pa se razvijaju feminističke ideje, međutim, zemlje poput islamističkih i dalje drže do potlačivanja žena, koje se moraju strogo ophoditi prema religijskim običajima i zakonima. „Dostojanstvo osobe u religijskim se tradicijama različito definiralo i bilo je uvjetovano različitim društveno-političkim i kulturološkim kontekstima u kojima su ljudi kreirali svoju religijsku misao i praksu. U islamskoj tradiciji žena i muškarac ontološki su oduvijek smatrani jednakima u dostojanstvu s jednakim darovima od Boga: duša (dio božanskog), razum i slobodna volja – na čemu se temelje dostojanstvo i integritet osobe. Međutim, na društvenoj razini dostojanstvo osobe žene i muškarca različito je shvaćano i tumačeno.“¹⁶ U islamskoj Svetoj knjizi Kur'anu muškarac i žena su insani, ljudska bića, koja se ne smiju razlikovati po urođenim vrijednostima jer bi u suprotnom Njegova volja bila beznačajna. U stvarnosti je ipak žena odvojena od muškarca po pitanju svojih prava: strogo su religijski odjevene, pokrivene su po cijelom tijelu, što je ostatku svijeta odbojno i čak nehumano, često su diskriminirane, jer odvojenost od muškarca znači i njezinu isključenost iz odlučivanja i moći, što rezultira manipulacijom i kontrolom žene, muškarac može imati više žena, ima veća prava u slučaju rastave braka, muška riječ vrijedi više i više mu se vjeruje.

¹⁵ Haralambos, M., Holborn, M., *Sociologija: Teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb, 2002, str. 127.

¹⁶ Spahić – Šiljak, Z., *Zbornik radova: Ženska ljudska prava – islamska perspektiva*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., str. 83., dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/zbornici/prava_zena/prava_zena_081.pdf (21.04.2020.)

3. IZRAEL – SVETA ZEMLJA: UTJECAJ RELIGIJE NA DRUŠTVO

Izrael ili Sveta zemlja je država u kojoj se susreću tri velike svjetske religije. Religija sa tog područja utječe na cijeli svijet, u pozitivnom i u negativnom smislu. Negativni utjecaji religije na tom području prevladavaju u odnosu na pozitivne, jer se zbog religijskih, odnosno vjerskih razlika već stoljećima odvijaju borbe, ratovi i nemiri, što nikako nije primjereno za ostatak svijeta, kao niti za normalno odvijanje života stanovništva u Izraelu. Pozitivni utjecaji povezuju se sa pozivanjem vjernika na štovanje svoje religije, ali uz poštovanje drugih vjera, te se još za pozitivan primjer mogu izdvojiti brojna hodočašća koja su karakteristična za Izrael, u pogledu utjecaja na gospodarstvo, jer veliki broj hodočasnika čini grupe posebnih vjerskih putnika, uslijed čega se utječe na razvoj vjerskog turizma koji je posljednjih godina u rastu u cijelom svijetu. Uz tehnološku industriju i industriju dijamanta, turizam je postao izrazito značajan kao gospodarska djelatnost zahvaljujući hodočašćima, brojnim arheološkim lokalitetima i građevinama koje se povezuju sa religijom. U nastavku će biti riječi o Izraelu kao Svetoj zemlji trima svjetskim religijama, o Izraelu kao mjestu susreta ljudi s Bogom kroz mjesto i prostor, o Isusovom Križnom putu, o židovskim hodočašćima kao načinu veličanja judaizma kao religije.

3.1. Sveta zemlja trima svjetskim religijama

Izrael je malena država koja se u Bibliji i u drugim izvorima različito nazivala: Kanaan, Zemlja Amorejaca, Judeja, Izrael, Palestina. Izrael ima bogatu prošlost te pripada najstarijim zemljama na svijetu, stoga se taj prostor često naziva Sveta zemlja u kojoj prevladavaju tri svjetske vjere: kršćanstvo, islam i židovstvo. Godinama u toj zemlji prevladavaju borbe za trajni mir sa susjedima.¹⁷ Država Izrael smještena je u jugozapadnoj Aziji, uz Sredozemno more, koje povezuje Siriju i Egipat. Na sjeveru graniči sa Libanom, na istoku sa Sirijom i Jordanom, na jugu s Egiptom te na zapadu sa Sredozemnim morem.

¹⁷ Kochav, S., *Izrael: sveta zemlja i njezin sjaj*, Mozaik Knjiga, Zagreb, 2000., str. 94.

Navedena područja su i danas poznata po sukobima. Nemiri i borbe temelje se na sukobima oko nacionalnog teritorija, pri čemu je religija meta neprijateljima. U antičkom razdoblju je Izrael pripadao Židovima koji su zbog stalnih ratova bili protjerivani i prisiljeni na napuštanje svojih domova. Na područje Izraela u prvom stoljeću pr. Kr. dolaze Rimljani i nazivaju ga Palestinom. Dio židovskog stanovništva je tada prihvatio kršćanstvo, a veliki dio se iselio. Tijekom 7. stoljeća Palestinu su naselili Arapi, koji su sve do druge polovice 20. stoljeća činili većinu stanovništva. Tijekom 19. stoljeća među europskim Židovima dolazi do oživljavanja nacionalnog identiteta, želje za emancipacijom i povratkom u Izrael. Tako je stvoren pokret nazvan cionizam (njegovim formalnim osnivačem smatra se Theodor Herzl, 1897. godine). Pokret je dobio ime po brdu na kojem se nalazio Jeruzalemski hram (Zion) međutim, kasnije je taj naziv simbolizirao sam Jeruzalem. Cilj ovog pokreta bilo je ujedinjenje Židova u dijaspori i njihov povratak u Palestinu, a kulminaciju doživljava 1948. godine osnivanjem države Izrael. Sveta zemlja triju vjera okrenuta je prema svijetu, odnosno ima utjecaja na društvo u globalnom smislu. Izrael je poznat po drevnim, spiritualnim i religioznim elementima koji imaju važnost na svjetovnoj razini.

3.2. Izrael – mjesto susreta ljudi s Bogom kroz mjesto i prostor

Izrael je savršen primjer zemlje u kojoj prevladavaju hodočašća, tijekom kojih se ljudi susreću s Bogom kroz mjesto i prostor. Suvremenost je ljudima donijela brojne transformacije, pa tako i po pitanju okvira osobnog putovanja prema duhovnoj transformaciji koju karakteriziraju velike promjene u razmišljanju ljudi. Izrael je Sveta zemlja koju danas promatramo novim očima, a sve veći broj hodočasnika želi posjetiti ovu zemlju, u kojoj Europske zemlje žele sagraditi svoje nacionalne crkve. Smatra se da je Izrael zemlja raznovrsnosti religija, zemlja koja putem vjere cijelom svijetu želi poslati poruke o životu i stradanju, o pitanjima svrhe postojanja, o otvaranju svijesti, o shvaćanju da smo svi isti bez obzira na različitosti poput boje kože, religijskih vjerovanja te kultura. Cijela zemlja je prožeta arheološkim lokalitetima koji su od velikog značaja za kršćanstvo, islam i židovstvo.

Izrael je Biblijska sveta zemlja u kojoj se miješaju povijest, istina, vjera, mašta i stvarnost, tradicionalne i moderne vrijednosti, pa zbog navedenog dolazi do

doživljavanja Izraela kao zemlje velikih kontrasta koji čine to područje primamljivim, zanimljivim i atraktivnim brojnim vjernicima, ali i ljubiteljima povijesti i kulture, bez obzira na stalne nemire koji vladaju na tom području. U Izraelu su život Židova, kršćana i muslimana nikada nije bio lagan. Političke napetosti u stalnom su porastu, a mnogi kršćani već su napustili zemlju, dok se oni koji ostaju bore za priznavanje vlastitih prava. Zbog borbe za vjersku prevlast među stanovništvom ima previše socijalnih razlika. Npr. u školama se po vjerskoj osnovi diskriminiraju djeca muslimana i kršćana, koji su manjina u odnosu na djecu Židova. Nadalje, Židovsko stanovništvo ne želi kršćanima i muslimanima prodavati nekretnine, Vlada financira u malim iznosima ili uopće ne želi financirati kršćanske i muslimanske škole čime se dovelo u pitanje njihovo postojanje, pa je stanovništvo prisiljeno napuštati Izrael jer ne vidi budućnost za sebe niti za svoju djecu. Stanovništvo je u stalnim sukobima, ratuju, postavljaju bombe, uslijed čega nema slobodu kretanja te konstantno živi u patnji i strahu od gubitka života. Ukoliko ljudi tog područja ne shvate da samo religijske različitosti čine razdor među njima, a trebaju im pripadati kao temeljna ljudska prava, sukobi nikada neće prestati.

Izrael je nestabilno i nesigurno područje, posebno nakon 2017. godine (protesti na ulicama zbog pitanja statusa grada Jeruzalema kao glavnog grada, borbe sa Palestincima na vjerskoj bazi: Arapi protiv Židova), ali je ipak posjećeno od velikog broja vjernika jer u sebi ima nešto sveto, mistično i privlačno. Smatra se da postojanje Jeruzalema ima svrhu ukazivanja na potrebe jedinstva u cijelome svijetu, na radovanje različitostima, na toleranciju i sve druge vrijednosti koje obilježavaju jedan život kao suprotnost nepotrebnom nasilju, koje nosi sukobe i smrt. Jeruzalem simbolizira u globalnom smislu mjesto bogoslužja, mjesto vjerovanja, mjesto borbe za život, prilikom čega je vjera glavni stup polaganja nade u bolje sutra.

Jeruzalem je sveti grad za tri velike religije i veliki centar hodočašća. Čitava zemlja je "biblijska geografija" na svakom koraku. Od lokaliteta skrivenih duboko u negostoljubivoj pustinji do zelenih bajkovitih predjela "obećane zemlje". Mrtvo more i njegova okolina su prirodna i izuzetna arheološka atrakcija. Nedaleko od njegove obale nalazi se mjesto gdje su polovinom 20. stoljeća otkriveni stari svici sa takozvanim kumranskim rukopisima koji su osvijetlili važno povijesno razdoblje koje je prethodio Kristu i otkrili način života jedne neobične društvene zajednice. Jedna od građevina u starom gradu Jeruzalema, koju posjećuju brojni vjernici je Kupola na stijeni, koja je

sastavni dio islamske Omarove džamije te se često naziva i Zlatna kupola. Kupola na stijeni ili Omarova džamija sagrađena je na mjestu na kojem je prema tradiciji Abraham htio žrtvovati svojeg sina Izaka. On je to planirao učiniti na brdu Moriji, mjestu na kojem je kasnije kralj Salomon sagradio Hram u kojem se držao Kovčeg Saveza s Pločama Saveza. Prema predaji, Omarova džamija je sagrađena i na mjestu s kojeg je Muhamed uzašao na nebesa do Boga, što se dogodilo u vrijeme njegova famoznog tzv. noćnog puta. Muslimani vjeruju da je Muhamed pred svoju smrt prenesen tijekom noći iz Meke u Jeruzalem, te je tijekom noći uzašao na nebo, a potom se u jutro opet vratio u Meku.¹⁸ Kupola na stijeni je prvo i najveće dostignuće islamske arhitekture. Džamija je nazvana Omarovom iako ju on nije dao sagraditi, već ju je samo posjetio prije potpune izgradnje, a sagradio ju je pedesetak godina nakon Omara kalif Malik Ibn Marvan koji je od Jeruzalema htio napraviti svetište kao suprotnost Meki, nešto puno veličanstvenije čime bi privukao ljude i istaknuo superiornost islama u odnosu na kršćanstvo. Kupolu džamije prekrivaju zlatni listovi (185 kg zlata) pa je zbog toga nazvana Zlatna kupola. Kršćanima je ulazak u džamiju dozvoljen tek sredinom 19. stoljeća.

Sveta mjesta su od uvijek bila privlačna religioznim ljudima jer su uvjereni da ih je Bog odabrao da pokaže svoju postojanje i slavu. Hodočašća su osim za kršćanstvo značajna i za druge religije, ali u kršćanstvu zauzimaju posebno mjesto jer se hodočašćenjem iskazuje ljubav stvoritelju Isusu Kristu. Rodni grad Isusa je Nazaret u Izraelu pa je i cijeli prostor utjelovljen kao kršćanska Sveta zemlja. Nazaret znači cvijet ili zvijezda, jer oslikava prekrasnu ljepotu Galileje.

Ime grada Nazareta se prvi put spominje u Bibliji, jer je u Isusovo vrijeme Nazaret bio poznat kao malo selo, grad Isusova djetinjstva. „Prije jubileja 2000 godina kršćanstva muslimani su htjeli napraviti džamiju ispred bazilike navještenja, te čak i počeli s gradnjom, ali su im izraelski bageri porušili gradnju uslijed čega se digao na noge sav svijet i zahtijevao da se džamija ne gradi. Ipak, i danas se na tom trgu muslimani sakupljaju i petkom mole.“¹⁹ Nazaret danas ima jako puno samostana jer je to grad sa puno redovničkih zajednica. Grad je zanimljiv zbog vjerskih razloga, zbog

¹⁸ Tomašević, D., *Sveta zemlja: povijesno – duhovni vodič*, Glas Koncila, Zagreb, KBF Sarajevo, 2010., str. 215.

¹⁹ Ibidem, str. 50.

brojnih kulturno povijesnih građevina koje se povezuju sa svetim mjestima, koja svojim izgledom zapanjuju i ostavljaju u čudu i divljenju.

Većina vjernika smatra da je Izrael povlaštena zemlja u Isusovim očima, ali to je zabluda jer pravi vjernik shvaća da promjena mjesta ne čini čovjeka bližim Bogu, naš Gospodin živi u nama, ovdje i sada. Stapanje s Bogom možemo doživjeti na raznim mjestima samom spoznajom da ga imamo u srcu i mislima. Odlasci u crkvu mogu zamijeniti hodočašća koja su za neke besmislena u pogledu potrage za svetim.

Hodočašća su za određena društva važna više zbog poštovanja povijesti i tradicije, dok su za neka važna kao sveti pohodi na mjesta na kojima je Bog kanio vjernicima priopćiti nešto važno, pa se religija promatra kao vjerovanje u Božje spasenje koje se događa kroz mjesto i prostor. Takva hodočašća su mjesta susreta ljudskog i božanskog, pri čemu kršćani sami sebe ohrabruju za vjerski život. „Svi biblijski primjeri hoda i putovanja označeni su završnim susretom s Bogom na konkretnom mjestu i u konkretnom prostoru, u zemlji koju im je dao. Stizanje i dolazak na mjesto hodočašća i doživljaj Božje blizine doživljavamo kao predokus zajedništva s Bogom koje nas očekuje na kraju životnog hoda.“²⁰ Hodočašćima se ljudi približavaju Bogu s kojim se u kršćanstvu susreću sa Kristom, međutim, Krist je nastanjen i sveprisutan svugdje na zemlji, a ne samo na mjestima koja su povijesno obilježena njegovim prisustvom.

Hodočasnička putovanja su putovanja u potrazi za istinom i za onim što je sveto. Potraga za svetim i istinitim dovodi ljude na svetišta koja su ritualno odvojena od prostora svakodnevnog života. Dvadeseto stoljeće karakterizira pokret baštine kod kojeg ljudi aktivno traže korijene predaka, razumijevanje prošlosti i samoga sebe. Nadalje, u svakodnevnoj diskusiji, ljudi se povlače izvan područja svakodnevnih vjerskih institucija, pa pribjegavaju drevnim idejama duhovnosti u kulturi.

Duhovnost ljudi je individualno iskustvo koje eksperimentira s miješanjem različitih religijskih tradicija, tradicionalnih i alternativnih, te svoju religiju prepoznaju tek izvan svojih religijskih institucija.

Moderno doba se smatra vremenskim okvirom osobnog putovanja prema duhovnoj transformaciji, a to razdoblje je krenulo nakon 1960-ih, kada su nastupile velike promjene u razmišljanju ljudi, koji shvaćaju potrebu za skladnim življenjem jednih sa

²⁰ Ibidem

drugima, ljudi u suživotu sa prirodom, osobnu duhovnu potragu koja obično odustaje od tradicionalnih monoteističkih religija.

3.3. Isusov križni put

U Izraelu se nalazi i Križni put (Via crucis), koji je iznimno značajan za kršćane, jer to je put kojim je Isus nosio težak križ na svojim leđima. Danas vjernici koračaju tim putem zbog religioznih motiva, ali su popljuvani od pripadnika drugih religija, koji se smjeste uz cestu s ciljem ponižavanja kršćana i njihove vjere, koji se bez obzira na sramotne uvrede ne daju smesti te hrabro i puni vjere nastavljaju putem.

Via Crucis vodi do Golgote, koja danas nije uzvišeno mjesto iznad grada, već se nalazi u strogom centru starog Jeruzalema. Mjesta gdje je Krist raspet, umro i pokopan (i uskrsnuo, za one koji vjeruju u njegovo uskrsnuće) nalaze se na vrlo uskom prostoru. Ta su mjesta natkriljena grandioznom bazilikom iz Konstantinovog vremena. Kristov grob nalazi se unutar kapelice sagrađene u bazilici. Šest kršćanskih denominacija prisutno je na mjestu ukopa onog Isusa koji je želio da svi budu jedno - katolici, pravoslavci, Armenci, Kopti, Etiopljani i Sirci. Svi imaju pravo služiti vjerske obrede na tom svetom mjestu, ali često zbog preklapanja obreda dolazi do internih sukoba. Onaj tko je pravi vjernik trebao bi biti svjestan da Bog propovijeda zajedništvo, ljubav i poštovanje, bilo kada i bilo gdje, a posebno na takvim svetim mjestima poput Križnog puta, pa bi trebao postupati u skladu sa religijskim zapovijedima, u protivnom čini grijeh (pljuvanje, vrijeđanje drugih vjera).

3.4. Židovska hodočašća i judaizam

Židovstvo ili judaizam je dominantna religija na području Izraela. Ukupan broj stanovnika u Izraelu 2020. godine čini brojka od 8.616.340 stanovnika.²¹ Više od 83 % stanovništva su Židovi koji su veliki vjernici, a religija koju štiju je judaizam, koji ima drevne korijene. Izraelci (Židovi) potječu od Abrahama. Od njega baštine i vjeru

²¹ Worldometar, *Israel Population, 2020.*, dostupno na: <https://www.worldometers.info/world-population/israel-population/> (16.04.2020.)

zasnovanu na svijesti da su izabrani Božji narod koji je trebao pripremiti put za Božje objavljenje. Ime Židov prvotno se odnosilo samo na pripadnike Judina plemena (Judejce). Poslije povratka iz babilonskog sužanjstva ime se proširilo i na ostala plemena. Židovska vjera, uz knjigu Mojsijeva zakona (Toru), odnosno pet Mojsijevih knjiga, svoje izvore ima i u Talmudu. U vjerskim školama – ješivot - Talmud se i dalje proučava i tumači. On ne može biti dovršen. Vjerskim promišljanjima stalno napreduje. Među Izraelcima su danas dvije glavne vjerske zajednice: Aškenazi i Sefardi. Vidno se razlikuju u obredima i u tumačenju Talmuda. Najviša im je vjerska institucija nadržinat s nadržinima na čelu - po jedan za svaku zajednicu. Sjedišta imaju u Jeruzalemu. Mnogi autori tvrde da izvan Jeruzalema judaizam ne pridaje toliko poseban značaj vjerskim običajima kao što to čini na tom području, koje je obilježeno hodočašćima.

„Teolog Abraham Herschel napomenuo je da je židovstvo religija povijesti, religija vremena, dakle, važnost se obično ne daje određenom lokalitetu, već vremenu kad se događaj desio. Suprotno crkvama, na primjer, sinagoge se ne smatraju svetim prostorima. Dekreta u Tanaku (hebrejska Biblija) o tome kada se traži putovanje je nekoliko. Izlazak 34:23 kaže: "Tri puta godišnje svi se ljudi moraju predstaviti pred Gospodom Jahveom", u hramu u Jeruzalemu. Festival Pashe obilježava jedno od ovih vremena. Ovaj festival slavi proljetnu žetvu zajedno s egzodusom drevnih Hebreja iz ropstva u Egiptu (koji je preveden u knjigu Egzodus u Tanaku).“²² U ljudskoj prirodi prevladava potreba za znanjem o prošlosti, što je uvjerljiv motiv za upoznavanje prošlih događaja. Upravo ova nostalgična potreba prisiljava Židove, ma gdje bili, da posjete mjesta na kojima su živjeli njihovi preci (danas su takva mjesta hodočasnička bez obzira na to imaju li ili nemaju izravne veze s vjerskim događajima ili osobama).

Nostalgično hodočašće danas obuhvaća dvije vrste hodočašća: religiozno i društveno ili grupno.²³ Religiozno hodočašće podrazumijeva posjet vjerskim obredima i konferencijama, prije svega posjet lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim vjerskim središtima, pa odražava dio onoga što religiozni, ali i svjetovni Židovi rade na nostalgičnom hodočašću (posjećuju sinagoge, školska mjesta, groblja i mjesta masovnih grobnica). Danas Izrael ostaje glavno hodočasničko mjesto za

²² Timothy, J., D., Olsen, D., H., *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*, Routledge, London and New York, 2006., str. 175., dostupno na:

http://shora.tabriz.ir/Uploads/83/cms/user/File/657/E_Book/Tourism/Tourism%20Religion%20and%20Spiritual%20Journeys.pdf (17.04.2020.)

²³ Ibidem, str. 179.

Židove. Za Izrael su se kroz povijest borile svjetske sile pa danas na tim prostorima postoje rimski ostaci, bizantske crkve te islamske palače. „Unatoč kompliciranoj situaciji, to je mjesto kamo posjetitelji rado dolaze i mjesto koje trajno nose u sjećanju i u srcu, jedni ga silno obožavaju, a drugi ga mrze. Jedan od paradoksa je i taj da je tu zemlju Bog blagoslovio nematerijalnom. Ondje nema zemaljske ljepote i sjaja. Ondje ima istinskog sjaja i zato je tako privlačna; i u prošlosti, i u sadašnjosti i u budućnosti.“²⁴ Izvori povijesti Izraela se danas povezuju sa Prvim i Drugim židovskim ustankom. O Drugom ustanku ima više izvora prema kojima se smatrao kompleksnim fenomenom značajnim za sve aktere toga doba. Židovstvo je bilo usred grčevitog traženja novog identiteta vjerske strukture bez hrama, a kršćani su u židovskim patnjama rabili odbacivanje Židova kao naroda s kojim su bili u Savezu.

Židovsko prikazivanje ustanka ukazuje na početak oblikovanja mesijanske misli kao pretežito duhovne, bez političkih i vojnih sadržaja. Židovski izvori pružaju pozitivnu sliku o vođama i o ustanku, jer je cilj ustanka bilo zbacivanje rimske vlasti i obnova židovske vjerske i političke samostalnosti.²⁵ Vođe su smatrali hvalevrijednima, pa je tako ime Bar Khoba, što na hebrejskom i na armenskom jeziku znači „sin zvijezde“ nosilo jasnu mesijansku konotaciju nastalu od kršćanskih pisaca. U židovskim izvorima se Bar Khoba naziva Bar Koziba, ili Ben Koziba, što ima značenje „sin lažljivaca, sin prevaranata“. Priča o Bar Khobi u vezi je sa rimskim Carom Hadrijanom koji je u Judeju stigao 130. godine te je na mjestu porušenog Jeruzalema dao sagraditi grad po imenu Aelia Capitolina. Na mjestu gdje je stajao židovski Hram Hadrijan je podigao Hram bogu Jupiteru, što je razbjescilo Židove kojima je navedeni čin bio svetogrđe. Zbog navedenog je došlo do ustanka, kojeg su Židovi pomno planirali: napadali su Rimljane iznenada, na mjestima na kojima ih nisu očekivali. Ustanci su imali uspjehe jer se broj Rimljana drastično počeo smanjivati, te ih je židovska strana nadjačala. Ime vođe ustanaka, Bar Khobe (Šimuna Ben Kosibe), navodi se na kovanicama koje su ustanici pustili u opticaj tijekom ustanka. Bar Khobu su nazivali Mesijom onoga doba, i knezom Izraela, jer je bio odlučan, karizmatičan, snažan i žilav čovjek. Arheolozi su u iskopinama u Judejskoj pustinji, 1960-ih, pronašli kovanice i određeni broj pisama koje je Bar Khoba slao vojnim zapovjednicima.²⁶ Nakon Bar Khobinog ustanka Židovi su u

²⁴ Tomašević, D., op.cit., str. 12.

²⁵ Havel, B., *Pregled povijesti Izraela – od Abrahama do moderne države*, Antibarbarus, Zagreb, 2015., str. 249.

²⁶ Ibidem, str. 254.

Judeji bili manjina. Danas, u modernoj državi, većinu stanovništva čine Židovi, od kojih je većina rođena u Izraelu, dok drugi pripadaju povratnicima rođenim u Americi, Africi, Aziji i Europi. Na temelju religije, odnosno brojnih vjerskih objekata i arheoloških nalazišta povezanih sa religijom, u Izraelu je razvijena djelatnost vjerskog turizma u obliku hodočašća, koji je u sve većem rastu, što svjedoči o okrenutosti ljudi vjeri i Bogu.

Godine 2010. na području Tiberije u izraelskoj regiji Galileja su otkrivena grobna vrata od bazalta na kojima se nalazi zapanjujuća rezbarija menore, koja Židovima pruža fascinantno pogled u izraelsku bogatu povijest. Menora je jedan od ključnih simbola judaizma, koji su stajali u židovskim Hramovima. Vrata grobnice od bazalta su prošla kroz višegodišnje zaštitne radove te su vjernicima, odnosno javnosti, otkrivena tek 2017. godine u vrijeme židovskog praznika Hanuke. Grobna vrata od bazalta sa menorom privukla su puno vjernika jer se povodom Hanuke slavi oslobođenje Drugog hrama od Makabejaca (drugo stoljeće prije Krista) i čudo trajnog ulja koje je gorjelo u hramskoj menori osam dana. Artefakt grobnih vrata sa menorom je podsjetnik na štovanje judaizma i izraelske multikulturalne baštine.

Židovi su kroz cijelu povijest vodili borbe sa kršćanima, o čemu svjedoče arheološka iskopavanja Izraela, koja bacaju novu svjetlost na biblijsko mjesto povezano s Kovčeg savezom (ili Kovčeg svjedočanstva; zlatna drvena škrinja s poklopcem koja se u Knjizi Izlaska opisuje kao ona koja sadrži Deset zapovijedi), odnosno arheolozi usredotočuju pažnju na drevno nalazište Kiriath-Jearim, koje se u Bibliji spominje kao jedno od mjesta na kojem je stajao Kovčeg saveza.

Iskopine u Kiriath-Jearimu koje su zajednički projekt Sveučilišta u Tel Avivu i College de France, iz 2017. godine, pružile su fascinantno pogled na povijest brda na kojem sada stoji crkva Gospe od Kovčeg saveza. Na nalazištu su pronađena četiri masivna, pažljivo izgrađena potporna zida koji su stvorili svojevrsnu platformu napunjenu zemljom. Stručnjaci smatraju da su se tako postavljeni zidovi koristili za kontrolu susjednog Judinog kraljevstva, što se protivi biblijskoj naraciji iz 1. Samuela, koja kaže da se brdo koristilo kao Judino kraljevstvo za kontrolu nad Izraelovim kraljevstvom. Judino kraljevstvo je bilo preslabo za izgradnju takvog zida, dok je Izraelovo kraljevstvo bilo jače. Kiriath-Jearim se promatra u širokom kontekstu povijesti, te se smatra da je izvorna verzija priče o Kiriath - Jearimu napisana u ranom 8. stoljeću, te da je priča bila povezana s razdobljem kada je Izraelovo kraljevstvo nadvladalo Judino kraljevstvo

4. RELIGIJA I RELIGIJSKA VJEROVANJA U HRVATSKOJ

U ovom poglavlju je riječi o religiji i religijskim vjerovanjima u Republici Hrvatskoj, pri čemu je pažnja usmjerena na religijsku identifikaciju i praksu, na vjerske zajednice i na sekularizaciju.

4.1. Religijska identifikacija i praksa u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj je zastupljena religija kršćanstva. Prema popisu stanovništva prema narodnosti i vjeri iz 2011. godine, od ukupno 3.874.321 Hrvata, 3.599.038 stanovnika se izjasnilo da su katolici, 16.647 stanovnika izjasnilo je pripadnost pravoslavnoj vjeri, protestanata je bilo 8.042, drugih kršćana 10.502, dok je muslimana bilo 9.647 te 231 Židov.²⁷ U Hrvatskoj je zanimanje za istraživanje religije i njenih utjecaja na društvo snažnije započelo 2000-ih godina. Sociologija religije postaje sve više značajna i prepoznatljiva disciplina među religioznim ljudima, ali i među onima koji se bave istraživanjem religije. Ljudi su u Hrvatskoj više okrenuti religiji nakon društveno – političkih promjena, točnije nakon stvaranja samostalne Hrvatske te nakon agresorskog rata na Hrvatsku. Porastu religioznosti pridonijele su skupine mladih koji su se u većem broju usmjereni ka religiji i vjeri u Boga, pa se češće posjećuju Crkve, više se štiju blagdani poput Uskrsa i Božića, krsti se veći broj novorođene djece, te je u školama vjeronauk postao predmetom važnim za odgoj djece. Nakon Domovinskog rata, 1999. godine „najprihvaćenije je vjerovanje u postojanje Boga (77,2%). Ostala crkvena vjerovanja prihvaćaju se selektivno, te u manjem opsegu i slabijem intenzitetu, što ukazuje na eroziju ili disoluciju dogmatskog sustava crkvenih vjerovanja. Najmanje je prihvaćeno vjerovanje u uskrsnuće svih ljudi (33,2%).“²⁸ U Tablici 2. prikazano je prihvaćanje vjerovanja u Hrvatskoj 1985. i 1999. godine. U Tablici 2. je vidljivo da je u vjerovanja uvršteno vjerovanje u postojanje Boga, vjerovanje u postojanje života poslije smrti, raja i pakla, vjerovanje da će svi ljudi uskrsnuti, vjerovanje da je Bog stvorio svijet i čovjeka, vjerovanje da je Bog izvor

²⁷ DZS, *Stanovništvo prema narodnosti i vjeri, Popis 2011.*, 2011., dostupno na: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_12/H01_01_12.html (17.04.2020.)

²⁸ Goja, J., *Neki aspekti religioznosti hrvatske mladeži 1986. i 1999. godine*, Politička misao, Vol XXXVII, (2000.), br. 1, (str. 148.-160.), str. 152., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.04.2020.)

moralnih propisa i dužnosti, vjerovanje da postoji neka viša sila (nešto) izvan ovoga svijeta te vjerovanje da postoji sudbina. Zanimljiv je podatak da je religijsko vjerovanje u Boga kod onih koji vjeruju u iste, u iznimno velikom porastu 1999. godine (77.2 %), u odnosu na 1985. godinu (19.6 %). Sva navedena religijska vjerovanja su u 1999. godini u porastu, uslijed čega se može zaključiti da je religija nakon 1985. godine bivala sve značajnija u hrvatskom društvu.

Tablica 2.: Prihvaćanje religijskih vjerovanja

VJEROVANJA	GODINA ISTRAŽIVANJA	VJERUJEM %	SUMNJAM %	NE VJERUJEM %
Postoji Bog	1985.	19,6	24,4	56,0
	1999.	77,2	15,8	7,0
Postoji život poslije smrti	1985.	8,9	16,4	74,7
	1999.	61,5	30,8	7,7
Postoji raj i pakao	1985.	9,7	18,2	72,1
	1999.	50,6	33,0	16,4
Svi će ljudi uskrsnuti	1985.	7,8	14,5	77,7
	1999.	33,2	41,4	25,4
Bog je stvorio svijet	1985.	15,0	19,3	65,7
	1999.	63,2	22,2	14,6
Bog je stvorio čovjeka	1985.	15,5	18,4	66,1
	1999.	62,0	22,9	15,1
Bog je izvor moralnih propisa i dužnosti	1985.	13,4	15,9	70,7
	1999.	57,2	26,6	16,2
Postoji neka viša sila (nešto) izvan ovoga svijeta	1985.	37,0	28,7	34,3
	1999.	70,5	21,8	7,7
Postoji sudbina	1985.	48,7	21,6	29,7
	1999.	60,5	29,4	10,1

Izvor: Goja, J., *Neki aspekti religioznosti hrvatske mladeži 1986. i 1999. godine*, Politička misao, Vol XXXVII, (2000.), br. 1, (str. 148.-160.), str. 153., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.04.2020.)

Religijska praksa kao sastavni dio religioznog života u skladu je sa nezaustavljivim svjetskim trendom, sekularizacijom, koju obilježava jako slaba ili čak nikakva povezanost sa Crkvom, koja predstavlja vjersku zajednicu, odnosno instituciju provođenja prakse kršćanstva. Većina vjernika u Hrvatskoj ne prihvaća Crkvena mišljenja već se vode svojim prihvaćanjem vjere u Boga. Hrvatska je 2017. godine bila na petom mjestu po religioznosti u Europi, približno kao Italija i Slovačka, a iza Poljske, Kosova i BiH. Međutim, ta se razina religioznosti razlikuje ovisno o pojedinim pokazateljima. Prema podacima Europskog istraživanja vrijednosti 2008. religioznost

u Hrvatskoj karakterizira 84 % konfesionalne i 79 % religijske samoidentifikacije građana, te 87 % vjerovanje u postojanje Boga. Također, 26 % vjernika izjavilo je da sudjeluje u crkvenim obredima tjedno, a njih 16 % mjesečno. U Hrvatskoj je 2017. godine na djelu bila kombinacija visoko institucionalne religioznosti, prije svega u smislu visoke razine pripadnosti vjerskim zajednicama, i onoga što se naziva individualizirana religioznost, jer barem jedna trećina građana koji se izjašnjavaju da su religiozni, zapravo je distancirana od Crkve i konfesionalne religioznosti. Danas u Hrvatskoj prevladava trend individualizirane religioznosti (čak 1/3 vjernika). Crkva je i dalje religijska identifikacijska institucija hrvatskog građanstva, ali su građani prema njoj kritički ustrojani jer je previše usmjerena na političku angažiranost, umjesto na etička i socijalna pitanja.

4.2. Vjerske zajednice i sekularizacija

U provođenju religije na području Hrvatske veliku ulogu imaju vjerske zajednice, kojih je više od pedeset u cijeloj državi, a njihovo djelovanje je uređeno na temelju Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica. Zakonski okviri daju vrlo široku mogućnost izražavanja vjerskih sloboda, po tome je Hrvatska među najliberalnijim u svijetu. Prema Ustavu Republike Hrvatske (čl. 41. Ustava) sve vjerske zajednice jednake su pred zakonom i odvojene od države. Vjerske zajednice slobodne su, u skladu sa Zakonom, javno obavljati vjerske obrede, osnivati škole, učilišta, druge zavode, socijalne i dobrotvorne ustanove te upravljati njima, a u svojoj djelatnosti uživaju zaštitu i pomoć države. Uloga vjerskih zajednica u društvu se očituje u promicanju vjere, vjerskih prava i sloboda na pošten način, bez netrpeljivosti i predrasuda, bez prisilnog uvjeravanja građana u vjerovanje (svatko ima pravo na slobodno očitovanje vjere i na slobodna vlastita uvjerenja). Tokom provođenja vjerskih obreda i svih drugih očitovanja svoje religije vjerske zajednice ne čine štetu pravnom poretku, javnom moralu, ne utječu na živote i zdravlje drugih građana ili pripadnika drugih vjera.

Iako u Hrvatskoj vjerske zajednice nemaju utjecaj na ustroj i na funkcioniranje države, i obrnuto, ipak je Ustavom određena obveza države u pomaganju vjerskih zajednica u njihovim djelatnostima, pa je u tom kooperativnom pogledu Hrvatska

sekularna država. Krajem 20. stoljeća u Hrvatskoj su procesom „sekularizacije najviše bile zahvaćene više društvene grupe (gdje prednjače politički rukovoditelji\ direktori), a proces je opadao s položajem u društvenoj strukturi — do seljaka, gdje je religioznost i povezanost s crkvom najrasprostranjenija. I u toj, kao i u drugim društvenim grupama, rasprostranjeniji su, međutim, izvan crkveni oblici vjerovanja (u sudbinu i neku višu silu), tako da je osnovna karakteristika religijske situacije, uz dominantan proces sekularizacije crkvene religioznosti, oživljavanje ovakvih oblika vjerovanja.“²⁹ Danas jako malo ljudi odlazi nedjeljom na mise, ali to ne znači da su manji vjernici u odnosu na one koji Crkvu uredno posjećuju. Uslijed procesa sekularizacije religioznost je u Hrvatskoj posljednjih desetak godina u padu, a kao razlog se navodi distanciranje od Crkve. „Povjerenje u Crkvu jedna je od standardnih varijabla kojim se mjeri »javna uloga Crkve«. Dakle, mjeri se koliko se drži da Crkva može, u javnom diskursu, značajno pridonijeti nekoj javnoj raspravi, legitimirati određene stavove i prakse. To je također varijabla koja je za nas vrlo bitna budući da upravo želimo vidjeti postoji li i kakav je mogući utjecaj religioznosti na političke stavove. bliži nepovjerenju no povjerenju u Crkvu, i u tome u Hrvatskoj postoji razlika spram niza ostalih indikatora religioznosti.“³⁰ Građani Hrvatske ne žele da se Crkva miješa u politiku, jer joj tamo nije mjesto, pa često nemaju povjerenju u istu. Religija je zastupljena hrvatskoj javnoj sceni pa je često i tema sociologije religije. Društveno politički stavovi su bitan čimbenik religijsko - društvene dinamike u raznim društvima, posebno u onima koja su bila ili su zahvaćena ratom te stalnim društvenim nemirima. Suodnos religioznosti i političkog djelovanja ne smiju činiti varijable stavova demokracije i politike, već samo one koje mjere dimenzije religioznosti poput religijske prakse, vjerovanje u Boga i javna uloga Crkve. Upravo zbog mišljenja da Crkvi nije mjesto u politici, Hrvatska je sve više sekularna država.

²⁹ Bahtijarević, Š., *Religijska svijest društvenih grupa*, Revija za sociologiju, Vol. 16, No. 1-4, (str. 107.-120.), 1986., str. 107., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (15.04.2020.)

³⁰ Črpić, G., Zrinščak, S., *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi*, Kršćanska sadašnjost, Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 28., dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Črpic%2C_Zrinscak_Religija_EVS_knjiga_2014.pdf (17.04.2020.)

ZAKLJUČAK

Religija je pojam s kojim se čovjek susretao kroz čitavu povijest, a danas je postala društvena pojava koja utječe na život čovjeka i cijelog društva. Pojam religije se veže uz duhovnu povezanost ljudi sa nečim svetim, uzvišenim, odnosno Bogom. Religijska vjerovanja se odnose na vjerovanje u natprirodno - Boga, nečemu što čovjek vjeruje, čemu se moli, nečemu što duboko štuje i smatra svetim. Moderno vrijeme donijelo je sa sobom nova vjerovanja, međutim, većina današnjih vjernika je ostala okrenuta tradicionalnim vjerovanjima koja su postojala kroz povijest, odnosno okrenuti su službi Bogovima triju velikih svjetskih religija: kršćanstvu, islamu i judaizmu ili židovstvu. Duhovne sposobnosti čovjeka kojima se on želi približiti božanstvima te moliti za svoj život, sreću, zdravlje te drugo, dovode do spoznavanja religije u sociološkom obliku. Svaka religija ima svoja učenja, pravila i moralne vrijednosti, na temelju čega se izražava religioznost. Kršćanstvo i islam dvije religije koje su od davnina u međusobnoj borbi za prevlast.

Postoje dva osnovna sociološka pristupa religiji, supstantivni pristup i funkcionalistički pristup. Religijske posljedice su štetne za čovjeka i društvo pa se funkcionalistički pristup fokusira na razumijevanje religijskih događaja, koji rezultiraju miješanjem politike u religiju, miješanjem religije u međuljudske odnose, utjecanjem religije na životne poglede te dr. Religija je nastala zbog nukanja ljudi na dobra djela, cilj joj je stvaranje nečeg dobrog, međutim, njen utjecaj na društvo može biti i negativan. Negativnosti proizlaze iz čovjekova djelovanja uslijed čvrstih uvjerenja „da Bog tako želi“, odnosno čine zle stvari „u ime Boga“. Svaka vjera propovijeda dobro, skladan život među ljudima, poštovanje, zajedništvo, ljubav, ali uvijek postoje skupine koje čine suprotno navedenome s ciljem isticanja svoje religije kao vrijednije, pa šire mržnju, ubijaju, stvaraju razdor i nasilništvo, a kao opravdanje pronalaze mimoilaženje u vjerskim stajalištima zbog kojih nastaju vjerski sukobi, često u obliku ratova u kojima stradavaju nedužni i nemoćni. Danas je religija zlouporabljena u društvu, a kao glavni uzrok navode se negativni društveno – politički utjecaji, pri čemu se misli na miješanje vjerskih zajednica u politiku, posebno u državama u kojima su vladaju nemiri, ratovi, sukobi i diskriminiranje drugih vjerskih manjina. Religija i religijska vjerovanja također imaju utjecaj na društvo po pitanju morala, utječe na naše stavove o svijetu, na odgoj djece u religioznim obiteljima, na zdravlje, na predrasude po pitanju jednakosti rodova

(muškog i ženskog – žene su potlačene u određenim religijama, npr. u islamu) te drugo. Pozitivni utjecaji se odnose na dobro ponašanje, cijenjenje pozitivnih moralnih vrijednosti, može pozitivno utjecati na odgoj u obiteljima a opet u skladu sa moralnim vrijednostima i prepoznavanjem dobra i zla, na naše zdravlje (vjernici se moraju pridržavati religijskih pravila koja se odnose na zabrane konzumiranja alkohola, duhana, na održavanje higijene, na konzumiranje određene hrane ili čak na zabranu određenih prehrambenih proizvoda. Glavni negativni utjecaji u današnjem društvu koji uništavaju život navode se: ispunjavanje ljudi strahom, okretanje ljudi protiv samih sebe, okretanje ljudi protiv drugih ljudi, držanje ljudi u neznanju. Sekularizacija društva je pojam koji se odnosi na promjene u društvima koje utječu na gubljenje religijskog autoriteta, na odvajanje Crkve od države. U današnjem kapitalističkom društvu dolazi do opadanja religijske prakse, odnosno ljudi sve manje posjećuju crkve i druge vjerske institucije.

Izrael ili Sveta zemlja je država u kojoj se susreću tri velike svjetske religije. Religija sa tog područja utječe na cijeli svijet, u pozitivnom i u negativnom smislu. Negativni utjecaji religije na tom području prevladavaju u odnosu na pozitivne, jer se zbog religijskih, odnosno vjerskih razlika već stoljećima odvijaju borbe, ratovi i nemiri, što nikako nije primjereno za ostatak svijeta, kao niti za normalno odvijanje života stanovništva u Izraelu. Pozitivni utjecaji povezuju se sa pozivanjem vjernika na štovanje svoje religije, ali uz poštovanje drugih vjera, te se još za pozitivan primjer mogu izdvojiti brojna hodočašća koja su karakteristična za Izrael, u pogledu utjecaja na gospodarstvo, jer veliki broj hodočasnika čini grupe posebnih vjerskih putnika, uslijed čega se utječe na razvoj vjerskog turizma koji je posljednjih godina u rastu u cijelom svijetu. Izrael je savršeno mjestu susreta ljudi s Bogom kroz mjesto i prostor. Godinama u toj zemlji prevladavaju borbe za trajni mir sa susjedima. Nemiri i borbe temelje se na sukobima oko nacionalnog teritorija, pri čemu je religija meta neprijateljima. Zbog borbe za vjersku prevlast među stanovništvom ima previše socijalnih razlika: po vjerskoj osnovi diskriminiraju djeca muslimana i kršćana, koji su manjina u odnosu na djecu Židova. Nadalje, Židovsko stanovništvo ne želi kršćanima i muslimanima prodavati nekretnine, Vlada financira u malim iznosima ili uopće ne želi financirati kršćanske i muslimanske škole čime se dovelo u pitanje njihovo postojanje, pa je stanovništvo prisiljeno napuštati Izrael jer ne vidi budućnost za sebe niti za svoju djecu. Stanovništvo je u stalnim sukobima, ratuju, postavljaju bombe, uslijed čega

nema slobodu kretanja te konstantno živi u patnji i strahu od gubitka života. Ukoliko ljudi tog područja ne shvate da samo religijske različitosti čine razdor među njima, a trebaju im pripadati kao temeljna ljudska prava, sukobi nikada neće prestati. Židovi su kroz cijelu povijest vodili borbe sa kršćanima, o čemu svjedoče arheološka iskopavanja Izraela, koja bacaju novu svjetlost na to biblijsko mjesto.

U Republici Hrvatskoj je zastupljena religija kršćanstva. Ljudi su u Hrvatskoj više okrenuti religiji nakon društveno – političkih promjena, točnije nakon stvaranja samostalne Hrvatske te nakon agresorskog rata na Hrvatsku. Porastu religioznosti pridonijele su skupine mladih koji su se u većem broju usmjereni ka religiji i vjeri u Boga, pa se češće posjećuju Crkve, više se štiju blagdani poput Uskrsa i Božića, krsti se veći broj novorođene djece, te je u školama vjeronauk postao predmetom važnim za odgoj djece. Većina vjernika u Hrvatskoj ne prihvaća Crkvena mišljenja već se vode svojim prihvaćanjem vjere u Boga. Danas u Hrvatskoj prevladava trend individualizirane religioznosti (čak 1/3 vjernika). Crkva je i dalje religijska identifikacijska institucija hrvatskog građanstva, ali su građani prema njoj kritički ustrojani jer je previše usmjerena na političku angažiranost, umjesto na etička i socijalna pitanja. U provođenju religije na području Hrvatske veliku ulogu imaju vjerske zajednice. Iako u Hrvatskoj vjerske zajednice nemaju utjecaj na ustroj i na funkcioniranje države, i obrnuto, ipak je Ustavom određena obveza države u pomaganju vjerskih zajednica u njihovim djelatnostima, pa je u tom kooperativnom pogledu Hrvatska sekularna država.

SAŽETAK

U radu je bilo riječi o utjecaju religije i religijskih vjerovanja na društvo. U današnjem modernom društvu se religija zlorabi pa se na takav način utječe na nenormalno funkcioniranje društva. U radu je definirana religija i religijska vjerovanja, vrste religije i religijskih organizacija, sociologija religije i religijskih vjerovanja. Nadalje, rad se bavi prikazivanjem pozitivnih i negativnih utjecaja religije i religijskih vjerovanja na društvo, objašnjava odnos religije i morala, religijski realizam i antirealizam, sekularizaciju, utjecaj religije na zdravlje te na nejednakost rodova. U radu je za savršen primjer utjecaja religije na društvo prikazan Izrael kao Sveta zemlja triju velikih svjetskih religija, u kojoj se ljudi susreću s Bogom kroz mjesto i prostor u kojemu se nalazi i Isusov križni put te u kojoj prevladavaju hodočašća brojnih vjernika iz svih krajeva svijeta. U zadnjem dijelu rada bilo je riječi o religiji i religijskim vjerovanjima u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: religija, religijska vjerovanja, utjecaj religije na društvo, sekularizacija, religija i moral, religija i zdravlje, religijska nejednakost rodova, religija u Izraelu, religija u Hrvatskoj.

ABSTRACT

The paper deals with the influence of religion and religious beliefs on society. In today's modern society, religion is abused and thus affects the abnormal functioning of society. The paper defines religion and religious beliefs, types of religion and religious organizations, sociology of religion and religious beliefs. Furthermore, the paper deals with the presentation of the positive and negative effects of religion and religious beliefs on society, explains the relationship between religion and morality, religious realism and anti-realism, secularization, the impact of religion on health and gender inequality. The perfect example of the impact of religion on society is presented by Israel as the Holy Land of the Three Great Religions of the World, in which people meet God through the place and space of the cross of Jesus and where the pilgrimages of many believers from all over the world prevail. The last part of the paper deals with religion and religious beliefs in the Republic of Croatia.

Keywords: religion, religious beliefs, influence of religion on society, secularization, religion and morality, religion and health, religious inequality of gender, religion in Israel, religion in Croatia.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Haralambos, M., Holborn, M., *Sociologija: Teme i perspektive*, Golden marketing, Zagreb, 2002.
2. Havel, B., *Pregled povijesti Izraela – od Abrahama do moderne države*, Antibarbarus, Zagreb, 2015.
3. Epperson, R., *Novi svjetski poredak*, Sion, Zagreb, 1997.
4. Kochav, S., *Izael: sveta zemlja i njezin sjaj*, Mozaik Knjiga, Zagreb, 2000.
5. Mužić, I., *Smisao masonstva*, Naklada Bošković, Split, 2003.
6. Tomašević, D., *Sвета zemlja: povijesno – duhovni vodič*, Glas Koncila, Zagreb, KBF Sarajevo, 2010.

E – knjige:

1. Ančić, B., *Religija i zdravlje*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2016., dostupno na:
<http://idiprints.knjiznica.idi.hr/562/1/Religija%20i%20zdravlje.PDF>
(20.04.2020.)
2. Črpić, G., Zrinščak, S., *Vrednote u Hrvatskoj i u Europi, Kršćanska sadašnjost*, Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2014., dostupno na:
https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Crpic%2C_Zrinscak_Religija_EVS_knjiga_2014.pdf (17.04.2020.)
3. Timothy, J., D., Olsen, D., H., *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*, Routledge, London and New York, 2006., dostupno na:
http://shora.tabriz.ir/Uploads/83/cms/user/File/657/E_Book/Tourism/Tourism%20Religion%20and%20Spiritual%20Journeys.pdf (17.04.2020.)

Članci:

1. Act for Libraries, *How Religion Impacts on Human Behavior*, Social Science, 2017., dostupno na: <http://www.actforlibraries.org/how-religion-impacts-on-human-behavior/> (13.04.2020.)
2. Bahtijarević, Š., *Religijska svijest društvenih grupa*, Revija za sociologiju, Vol. 16, No. 1-4, (str. 107.- 120.), 1986., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (15.04.2020.)
3. Goja, J., *Neki aspekti religioznosti hrvatske mladeži 1986. i 1999. godine*, Politička misao, Vol XXXVII, (2000.), br. 1, (str. 148.-160.), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (17.04.2020.)
4. Helm, P., *Religion and morality*, Encyclopedia Britannica, 2020., dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/philosophy-of-religion/Philosophy-religion-and-religions> (13.04.2020.)
5. Helm, P., *Philosophy, Religion, And Religions*, Encyclopedia Britannica, 2020., dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/philosophy-of-religion/Philosophy-religion-and-religions> (15.04.2020.)
6. Haramija, P., *Vjera i tržište — usporedba stajališta prema tržišnim djelatnostima i njegova vjersko-moralnoga utemeljenja u kršćanstvu, islamu, hinduizmu i budizmu*, Obnovljeni život, Vol. 70., No. 3., 2015., dostupno na: www.hrcak.srce.hr (20.04.2020.)
7. Latifi, B., Shtufi, K., *O strujama suvremenoga islama, svetom ratu i čitanju Kurana*, Obnovljeni Život, 2019, 74(3), (str. 379–398.), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (20.04.2020.)
8. Szaniszló, I., M., V., *Why Do Even Deeply Religious People Need Distance from Their Own Ideas about God? Secularisation as an important means for the peaceful coexistence of religions and societies*, Bogoslovska smotra, Vol. 86 No. 2, 2016., (str. 463-476.), dostupno na: www.hrcak.srce.hr (15.04.2020.)
9. Spahić – Šiljak, Z., *Zbornik radova: Ženska ljudska prava – islamska perspektiva*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske, Zagreb, 2011., dostupno na: https://www.pilar.hr/wpcontent/images/stories/dokumenti/zbornici/prava_zena/prava_zena_081.pdf (21.04.2020.)

10. Zrinščak, S., *Što je religija i čemu religija: sociološki pristup*, Bogoslovska smotra, Vol. 78, No. 1, 2008., (str. 25. – 37.), dostupno na: www.hrcaak.srce.hr (20.04.2020.)

Internetski izvori:

1. DZS, *Stanovništvo prema narodnosti i vjeri*, Popis 2011., 2011., dostupno na: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_12/H01_01_12.html (17.04.2020.)
2. Worldometar, *Israel Population*, 2020., dostupno na: <https://www.worldometers.info/world-population/israel-population/> (16.04.2020.)

POPIS TABLICA

Tablica 1.: Broj pripadnika religija u svijetu.....	5
Tablica 2.: Prihvaćanje religijskih vjerovanja.....	31